

*Alternatiivide analüüs mõjusaima
sekkumise välja selgitamiseks Hiiumaa
ülese, sh Kõrgessaare piirkonna
ettevõtlus- ja elukeskkonna
arendamiseks vastavuses maakonna
arengustrateegiaga
(Hiiumaa valla arengukava 2035+).*

Tellijaja:
SA Hiiumaa
Arenduskeskus

2023

1. Sisukord

1. Sisukord.....	1
2. Sissejuhatus	3
3. Ettevõtlus- ja elukeskkonna väljakutsed Hiiumaal.....	4
4. Alternatiivide analüüs mõjusaima sekkumise välja selgitamiseks Hiiumaa ülese, sh Kõrgessaare piirkonna ettevõtlus- ja elukeskkonna arendamiseks.....	9
4.1. Lääne-Eesti saarte biosfääri programmiala tugikeskus koos külastuskeskuse ja ekspositsiooniga.....	9
4.1.1. Projekti kontseptsiooni kirjeldus.....	9
4.1.2. Projekti potentsiaalselt ellu viivad osapooled	10
4.1.3. Projekti ettevalmistatuse aste ja rakendatavuse potentsiaal	11
4.1.4. Projekti sihtgrupid.....	11
4.1.5. Projekti tegevuste elluviimise mõju	12
4.1.6. Projekti tulenevus Hiiu valla arengukavast	13
4.1.7. Projekti elluviimise riskid	13
4.2. Läänemere teadmuskeskus	15
4.2.1. Projekti kontseptsiooni kirjeldus.....	15
4.2.2. Projekti potentsiaalselt ellu viivad osapooled	16
4.2.3. Projekti ettevalmistatuse aste ja rakendatavuse potentsiaal	16
4.2.4. Projekti sihtgrupid.....	17
4.2.5. Projekti tegevuste elluviimise mõju	17
4.2.6. Projekti tulenevus Hiiu valla arengukavast	18
4.2.7. Projekti elluviimise riskid	18
4.3. Loomemajanduse- ja kultuuri arendamine hajutatult Hiiumaa erinevates paikades	21
4.3.1. Projekti kontseptsiooni kirjeldus.....	21
4.3.2. Projekti potentsiaalselt ellu viivad osapooled	22
4.3.3. Projekti ettevalmistatuse aste ja rakendatavuse potentsiaal	23
4.3.4. Projekti sihtgrupid.....	23
4.3.5. Projekti tegevuste elluviimise mõju	24

4.3.6. Projekti tulenevus Hiiu valla arengukavast	24
4.3.7. Projekti elluviimise riskid.....	25
4.4. Viscosa Kultuuritehase I etapp (loomemajandus- ja kultuuritehas).	27
4.4.1. Projekti kontseptsiooni kirjeldus.....	27
4.4.2. Projekti potentsiaalselt ellu viivad osapooled.....	30
4.4.4. Projekti sihtgrupid	33
Peamised sihtgrupid on järgnevad:.....	33
4.4.5. Projekti tegevuste elluviimise mõju	33
4.4.6. Projekti tulenevus Hiiu valla arengukavast	34
4.4.7. Projekti elluviimise riskid.....	35
5. Alternatiivide võrdluse kokkuvõte ja järeldused.....	36
Kasutatud allikad	39

2. Sissejuhatus

Käesolev alternatiivide analüüs on koostatud mõjusaima sekkumise välja selgitamiseks Hiiumaa ülese ja Kõrgessaare piirkonna ettevõtlus- ja elukeskkonna arendamiseks vastavuses maakonna arengustrateegiaga (Hiiumaa valla arengukava 2035+).

Analüüsi koostamise aluseks on Hiiumaa Arenduskeskus SA lähteülesanne, milles on määratletud ülesanne kaaluda nelja alternatiivse arendusprojekti teostumise eelduseid, rakendamise valmisolekut ja mõjusid Hiiumaa sotsiaalmajanduslikule arengule, sh ettevõtlus- ja elukeskkonna arengule. Nimetatud neli alternatiivset arendusprojekti on lähteülesande kohaselt alljärgnevad:

1. Biosfääri programmiala tugikeskus koos külastuskeskuse ja ekspositsiooniga;
2. Läänemere Teadmuskus Kõrgessaares;
3. Loomemajanduse- ja kultuuri arendamine hajutatult Hiiumaa erinevates paikades;
4. Viscosa Kultuuritehase I etapp (Loomemajandus- ja kultuuritehas).

Kõik neli potentsiaalset arendusprojekti on kooskõlas Hiiumaa valla arengukava 2035 visiooni ja eesmärkidega.

Samuti põhinevad kõik neli alternatiivset projekti Hiiumaa kui piirkonna arengueeldustele, neist kaks (Biosfääri programmiala tugikeskus koos külastuskeskuse ja ekspositsiooniga ja Viscosa Kultuuritehase I etapp (Loomemajandus- ja kultuurikeskusena) on kavandatud ellu viia kasutades selleks konkreetset olemasolevat keskkonda – Kunagist kunstiidi tootmiseks ehitatud ja hiljem kalatööstusena toimunud Viskoosa tehasekompleksi.

Arendusprojektide valdkonnad on mõneti erinevad, kuid on ka kattuvusi. Projekt „Biosfääri programmiala tugikeskus koos külastuskeskuse ja ekspositsiooniga“ on eelkõige suunatud keskkonnahariduse ja turismi valdkonna arendamisele. Projekt „Läänemere teadmuskus Kõrgessaares“ oleks eelkõige teadusasutus, kuid omaks ka hariduskeskuse, turismiobjekti funktsioone. Loomemajanduse- ja kultuuri arendamine hajutatult Hiiumaa erinevates paikades oleks just nimelt hajutatult Hiiumaa erinevates kantides valdkonna arendustegevuste elluviimine. Loomemajanduse ja kultuurikeskuse rajamine ehk Viscosa Kultuuritehase I etapp on loomemajanduse ja kultuuriettevõtluse arendusprojekt, tuues kaasa loomemajanduse arendamiseks vajaliku keskkonna loomise ja sisulised arendustegevused, kultuuriteenuste parema kättesaadavuse Hiiumaal ning tugevdab ka Hiiumaa väärtuspakkumist turismisihtkohana.

Analüüsi eesmärk on välja selgitada, milline sekkumine Hiiumaa ettevõtlus- ja elukeskkonna arendamiseks oleks analüüsi objektiks olevatest alternatiivsetest arendusprojektidest antud situatsioonis kõige suurema positiivse mõjuga ja kooskõlas ka PEEK meetme eesmärkidega. Analüüsis on kasutatud Tellija poolt viidatud dokumente, samuti statistilisi andmeid ning strateegiadokumente.

Analüüsi tulemusel on selgunud, et kõige mõjusam projekt kaalutud alternatiividest Hiiumaa ettevõtlus- ja elukeskkonna positiivsetele arengutele on projekt „Viscosa Kultuuritehase I etapp (Loomemajandus- ja kultuurikeskusena), mille ettevalmistatuse aste on ühtlasi ka ainsana piisav, et taotleda toetust PEEK meetme raames ja viia ellu mõju saavutamiseks kavandatud tegevused.

3. Ettevõtlus- ja elukeskkonna väljakutsed Hiiumaal.

Hiiumaal on teadaolevalt saareline eripära, mis mõjutab tugevalt ja kahjuks valdavalt negatiivselt piirkonna elu- ja ettevõtluskeskkonda.

Hiiumaa rahvaarv on stabiilselt vähenev, kuid eesmärk on vähenemine peatada ja isegi Hiiumaa elanike arvu suurendada.

Hiiumaa rahvaarv aastate 2017-2022 lõikes. Allikas: Statistikaamet

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
	Mehed ja naised	Mehed ja naised	Mehed ja naised	Mehed ja naised	Mehed ja naised	Mehed ja naised
..Hiiumaa vald	9 361	9 387	9 351	9 348	8 547	8 485
....Hiiumaa vald, v.a Kärdla linn asustusüksusena	6 077	6 128	6 144	6 176	5 467	5 453

Hiiumaa Vallavolikogu on 15.09.2022 määrusega nr 19 vastu võtnud Hiiumaa valla arengukava 2035 +, mis on ühtlasi maakonna arengustrateegia, kuna Hiiumaal on vaid üks kohaliku omavalitsus üksus – Hiiumaa vald. Järgnevalt kirjeldatu elu- ja ettevõtluskeskkonna väljakutsed põhinevad Hiiumaa valla arengukaval 2035+.

Arengukava koostajate juhtgrupi arvates on Hiiumaa arengu olulisemad teemad **koostöö, ettevõtlikkus, noored** haritud inimesed ja elukeskkond. Ühenduste ja **kohapealse taristu parandamist** tuuakse mitmete arenguvaldkondade alustaladeks.¹

VISIOON AASTAKS 2035+ tõdeb, et “vananeva rahvastikuga suursaarel vajab majanduslik konkurentsivõime tugevdamist.” Samuti tõdetakse, et “Saare väiksusest lähtuvalt on oluline motiveerida ja toetada regioonis koostööalgatuste loomist ja arendamist erinevates valdkondades”.

Hiiumaa tuleviku kujundamisel järgitakse järgmisi printsiipe, sh:

- arengule suunatud ja uuendustele avatus – **soodustame ettevõtlikkust ning arendame teenuseid ja loome juurde võimalusi** vastavalt elanike vajadustest lähtuvalt;
- Roheline Hiiumaa- töötame välja nutikad ja rohelised lahendused, arendame ja võtame majanduskasvu ja keskkonnasäästlikkuse abil kasutusele **aruka ja säästliku ressursikasutuse**, puhta energia poliitika, **taaskasutuse**, anname eeskjuu teistele ning liigume ökoloogilise jalajälje minimeerimise poole.

¹ Allikas: Hiiumaa valla arengukava 2035 +, lk 3 [PuhalepaVVol_15092022_m19_Lisa.pdf \(riigiteataja.ee\)](#)

Hiiumaa jätkusuutlikkuse esmase eelduse – Hiiumaal elevate ja saarel tegutsevate inimeste kestlikkuse osas on probleemiks **vähenev vananev rahvastik**. Eakate (65+ aastaste) osatähtsus on suur 22,6% (Eesti keskmine 20,3%), samuti on loomulik iive riigi keskmisest madalam, laste ja noorte (0–14a) madalaim osatähtsus elanikkonnast (11,4%⁴). Selle probleemi lahendamiseks on seatud valdkondlik eesmärk: “Hiiumaal on piirkondlikku eripära arvestav, vaimset ja kehalist aktiivsust soodustav ning **atraktiivne ja mitmekesine aja veetmise ning enesearengut toetav** elukeskkond hiidlastele ja saare külalistele”², mis küll saab anda tulemust vaid koos muude meetmetega, mis toetavad töökohtade loomist ja hoidmist, ettevõtlikkuse kasvu ning head mitmekesiste teenuste kättesaadavust saarel.

Maakonnastrateegias on probleemi ja kitsaskohana välja toodud, et „**kultuur, turism ja ettevõtlus toimivad eraldi sektorina ja ühine koostöö toimib vajaduspõhiselt**”³, mis tekitab ebaefektiivset ressursikasutust, killustatust, tegevuste hajusust, koordineerimatust ja ei võimalda saavutada süsteemses ühistegevuses ja koostöös võimestatud tulemuslikkust ning sünergiat. Kuna noorte püsijäämine või tagasipöördumine Hiiumaale pärast õpinguid mujal sõltub, kas on õnnestunud noorele luua tugev paigaidentiteet ja tekkinud seotuse tunne Hiiumaaga, on kriitilise tähtsusega noortele arengu- ja tegevusvõimaluste pakkumine, neile ettevõtlusvõimaluste ja ise endale töökoha loomise võimaluste loomise tutvustamine, mitmekesine noorsootöö, formaalse ja mitteformaalse hariduse sidumine, praktiliste väljundite tekitamine. Maakonnastrateegia toob, paraku, välja, et praegu on „ebaühtlane noorsootöö kvaliteet saare eri piirkondades“ ning „noorsootöötajad peavad olema liiga universaalsed, mistõttu jääb mõni tegevussuund pinnapealseks“. Enamasti ei ole noorsootöötajatel nt piisavat pädevust ettevõtlusalaste teadmiste andmiseks, ettevõtlikkust toetavate programmide läbiviimiseks.

Valdkonnas „Vaba aeg, sport, kultuur ja noorsootöö“ on maakonnastrateegias seatud aastaks 2026 mh järgmised sihid:

“toimub Hiiumaal jätkuvalt vähemalt 15 üle-eestilise tähtsusega kultuuriüritust; suviste sündmuste toimumise aeg on hajutatud vähemalt pooleaastasele perioodile; huvitegevuse võimalused on mitmekesised ja nendes osalemine aktiivne;”⁴.

Valla tegevustasandil nähakse ette järgmist: “spordi- ja kultuuritegevuse juhtimine ning korraldamine ühtlustatakse ja pannakse professionaalselt toimima”⁵ samuti nähakse valla tasandi meetmena ette järgmist: „rakendame ettevõtlusõpet ja ettevõtlikkust kõigil haridustasemetel“ ning „Muudetakse õpikäsitus. Iga õppija individuaalset ja sotsiaalset arengut toetav, õpioskusi, loovust ja ettevõtlikkust arendav õpikäsitus on rakendatud kõigil

² Allikas: Hiiumaa valla arengukava 2035 +, lk 11

³ Allikas: Hiiumaa valla arengukava 2035 +, lk 20

⁴ Allikas: Hiiumaa valla arengukava 2035 +, lk 21

⁵ Allikas: Hiiumaa valla arengukava 2035 +, lk 22

haridustasemetel ja -liikides“ ja „Hiiumaa õpilasfirmade ja praktilise ettevõtlusõppe toetamiseks luuakse inkubaator”⁶.

Hiiumaa majandusarengu valdkondlik visioon ütleb järgmist: „Hiiumaa mitmekesisele loodus- ja kultuuripärandile tuginev kestlik majandustegevus on tuntud nii kodu- kui välismaal. Tasakaalus majandusruum ja -tingimused ning vajalik tugi ettevõtlusele võimaldavad genereerida kiiresti muutuvas maailmas tulu nii ettevõtjatest kui töövõtjatest hiidlastele ning kohalikule omavalitsusele sellele seatud ülesannete täitmiseks.”⁷ Selle visiooni realiseerumise kriitilisteks eduteguriteks on mh : „**mikro- ja väikeettevõtete juurdekasv ning omavaheline sünergia:** tihedam seostatus, koostöö sisuline ja infotehnoloogiline areng ning **Hiiumaa hea maine** elukohana, töökohana, külastuskohana, toodete päritolukohana.”⁸ Arengustrateegias tõdetakse ka, et „olemasolevad suurtootjad ei saa laieneda saareliste turutõrgete ning vananeva, väheneva tööjõu tõttu ning puuduvad mikro- ja väikeettevõtete koostöövormid, -kogemused ja -võimekus. Ettevõtjad üksinda ilma avaliku sektori toeta ei suuda neid üles ehitada“. Samuti on probleemiks „noorte madal ettevõtlikkus, vähe noorte poolt alustatud ettevõtteid“ ning maatulundusmaa ning põllumajandusmaa on Hiiumaal väga piiratud ressursid”⁹. Seetõttu on äärmiselt vajalik Hiiumaa ettevõtluses suurem variatiivsus, mikro- ja väikeettevõtete lisandumine, paindlikkus töö teostamise asukohas, kaugtöö võimaluste loomine, noorte ettevõtlikkuse toetamine ja arendamine ning selliste ettevõtlusvaldkondade arendamine, mis ei nõua suuremahulist maakasutust või suri toorme mahtusid ja saarelisuse tõttu kõrgeid ja seeläbi ettevõtete konkurentsivõimet vähendavaid transpordikulusid.

Majandusarengu valdkonna eesmärgid 2035 + on maakonnastrateegias määratletud mh järgnevalt:

- on loodud arengutingimused täiendavatele kasvuvaldkondadele (turism, toidutootmine, põllumajandus, eelistatult mahepõllumajandus),
- käivitunud on uued kasvualad: meremajandus²³/sinimajandus, eelkõige vesiviljelus, taastuenergeetika, hõbemajandus²⁴ ja loomemajandus,
- kasutatakse maksimaalselt info- ja kommunikatsioonitehnoloogia võimalusi,
- kohaliku ressursi väärindamise toetamine,
- ettevõtluses kasutatakse ringmajanduse põhimõtteid.

Hiiumaa valla ootus ja ettepanek riigile saare majanduskeskkonna elavdamiseks on „töötada välja mehhanismid ja meetmed turutõrgete leevendamiseks tootmishoonete rajamisel ja renoveerimisel“ ning KOV tasandil nähakse ettejärgmised meetmed:

- mainekujundus: saar on sobiv elu- ja töökeskkond; Hiiumaa on hinnatud kaubamärk,
- tööstusalade ja nende taristu rajamine,
- arenguprogramm toetamaks ettevõtjaid kaasaegsete juhtimis- ja töövõtete rakendamisel

⁶ Allikas: Hiiumaa valla arengukava 2035 +, lk 25

⁷ Allikas: Hiiumaa valla arengukava 2035 +, lk 29

⁸ Allikas: Hiiumaa valla arengukava 2035 +, lk 29

⁹ Allikas: Hiiumaa valla arengukava 2035 +, lk 29-30

ettevõtluse arenguks,

- suvehiidlaste tihedam sidustamine saare ettevõtlusega.

Koostöös ja partnerluses kolmandate osapooltega (nt ettevõtjad, naabermaakonnad) on kavandatud mh järgmised meetmed:

„• **Lääne-Eesti saarte biosfääri programmiala säästliku arengu programmi elluviimine** (kalandus, metsandus, põllumajandus, energeetika, kultuur, teadus, haridus, turism),

• **koostöös erasektoriga leitakse uus rakendus tühjadele või alakasutatud äri- ja tootmismaadele ja -pindadele,**

- puhke-, spaa- ja heaoluteenuste arendamine,

• **koostöös ettevõtetega toetatakse noorte ettevõtlikkust praktikakohtade, töökogemuste jagamise ja õpilasfirmade tegevuse soodustamise kaudu,**

• Hiiumaa Ametikool sidustatakse tihedamalt saare elu ja ettevõtetega. Suuremõisa mõisakompleksi arendatakse välja majandusüksusena, kus on loodud võimalused töökohapõhise õppe läbiviimiseks (pakutakse ettevõtjatele sobivaid ruume ja tegevuskohti mõisas ja ühtlasi tekib sünergiline koostöö kooli ja ettevõtjate vahel),

- koostöö ülikoolidega, toetamaks teadus- ja teadmiste põhise ettevõtluse arengut,

• **toetada regioonis koostööalgatuste loomist ja arendamist**, nii toidutootmise, põllumajanduse, turismi, meremajanduse kui ka hõbemajanduse valdkonnas ning ühine Hiiumaiste toodete üldine turundamine ja eksporditurundus.¹⁰

Taristu arendamise valdkonnas on ühe olulise ettevõtluskeskkonna arengu- ja kvaliteedikriteeriumi täitmiseks seatud eesmärgiks „ülikiire interneti e lairiba juurdepääsuvõrgu väljaehitamine Hiiumaale¹¹“ mis toetab nii kohapealsete ettevõtete tegevust kui loob hiidlastele ja Hiiumaal peatuvatele külalistele kvaliteetseid kaugtöövõimalusi, samuti motiveerib looma uusi ettevõtteid.

Ettevõtluskeskkonnaga seostub ka külastuskeskkonna arendusvaldkond, mille eduteguriks on mh „turismi valdkonnasiseselt ja -üleselt sidustatud arendustegevus ja koostöö ning spetsialiseerumist soosiva keskkonna loomine (mereturism, sporditurism, loodusturism, kultuurish ürituste turism vms), külastusobjektide/ hoonete vähene energiatõhusus - kasvava keskkonnamõju olukorras kavandada vajalikud ümberehitused, et pikendada hooaega ja leida neile uusi kasutusi“ ja kus probleemina tuuakse mh välja, et „madalhooajal on vähe külastajatele avatud külastusobjekte. Väike valik siseruumides pakutavaid turistidele sobivaid teenuseid. Ei jõutud külastajateni, kellele meeldib meie külmem hooaeg¹², ja kellena on määratletavad nt kaugtööd tegevad ärituristid või diginomaadid, aga ka nt resideeruvad kunstnikud.

Valdkondliku arengueesmärgina 2035+ on määratletud mh:

“ •Kõrgessaare Viscosa Kultuuritehase kompleksis on välja arendatud multifunktsionaalne külastus- ja tegevuskeskus erinevate tootmis- ja loomemajanduse, kultuuri, hariduse, teaduse, ning vaba aja tegevuste läbiviimiseks, sh UNESCO Lääne-Eesti saarte biosfääri programmiala

¹⁰ Allikas: Hiiumaa valla arengukava 2035 +, lk 32

¹¹ Allikas: Hiiumaa valla arengukava 2035 +, lk 35

¹² Allikas: Hiiumaa valla arengukava 2035 +, lk 40

tugikeskus koos külastuskeskusega.

- Hiiumaa on tuntud privaatse looduspuhkuse saar, mõnusate kultuuri- ja väliürituste saar ning heal tasemel elamusmajandussektoriga (sport, meri jne);
- Hiiumaa on reisisihina tuntud, hästi ligipääsetav ning turismitooted ja -teenused on rahvusvaheliselt konkurentsivõimelised;
- turismiühikohana toimimine toob majanduslikku kasu kogukonnale ja huvitatud osapooltele;
- külastusobjektide haldus- ja arendustegevus on piisav heal tasemel külastuskogemuse osutamiseks;
- on välja kujunenud elujõuline ja sektori arenguid suunav turismiettevõtjate klaster;¹³

Aastaks 2026 on eesmärgiks mh „lisaks olemasolevatele on käivitatud vähemalt kolm aastaringse tegevusega külastusobjekti.”

Valla tegevustasandil on planeeritud järgmiseid meetmed:

- ettevõtjate vajadustele vastavad arengu- ja koolitusprogrammid toetamaks ettevõtluse valmisolekut digi- ja rohepöördeks ning innovatsiooniks,
- kohaliku tooraine/ressursi kohapealse väärdamisega tegelevate ettevõtete toetamine ja nende ettevõtete taristu rajamise toetamine,
- Hiiumaa kui reisisihi tuntuse suurendamine nii kodu- kui välismaal;
- turismiettevõtluse ja valdkonna katusorganisatsioonide võrgustamine,
- külastustaristu arendamine,
- UNESCO MAB programmi, Lääne-Eesti saarte biosfääri programmiala tähistamine ja tutvustamine koostöös Saaremaa, Muhu ja Vormsi vallaga,
- koordineeritud külastuskeskkonna ühisturundamine teiste saarte ja naabermaakondadega.

Keskonnahoiu ja teadlikkuse valdkonnal on samuti oluline mõju elu- ja ettevõtluskeskkonnale. Arengustrateegias peetakse oluliseks puhta looduskeskkonna säilimist ja kestlikku ressursikasutust.

Eesmärgidena 2035+ tuuakse välja mh, et:

„Lääne-Eesti saarte biosfääri programmiala on kujunenud kestliku majanduse ja looduskasutuse pilootpiirkonnaks¹⁴; kultuuri- ja loodusväärtused on hoitud ja teadvustatud ning loodusressursid keskkonnasäästlikult majandatud; ettevõtted järgivad loodussäästliku majanduse põhimõtteid ja lähtuvad ringmajanduse¹⁵ põhimõtetest.”¹⁶

Kõik neli käesoleva alternatiivide analüüsi objektiks olevat arendusprojekti ideekontseptsiooni:

- Biosfääri programmiala tugikeskus koos külastuskeskuse ja ekspositsiooniga;
- Läänemere Teadmiskeskus Kõrgessaares;

¹³ Allikas: Hiiumaa valla arengukava 2035 +, lk 40-41

¹⁴ Kooskõlas arengudokumentidega UNESCO Lääne-Eesti biosfääri programmiala (BPA) säästliku arengu programm [UNESCO Lääne-Eesti saarte biosfääriala programm 2030 vol 3 \(hiiumaaarenduskeskus.ee\)](https://hiiumaaarenduskeskus.ee)

¹⁵ Ringmajandus ehk *circular economy* on majandus, kus rõhk on mittebioloogiliste ressursside ja materjalide taaskasutusel ja korduskasutusel. Toodete kokku kogumine nende olelusringi lõpus ja materjalide eraldamine võimaldab neid kasutada uute toodete valmistamiseks. Ringmajandus võib olla osa rohemajandusest. Allikas: Säästva Arengu Komisjon

¹⁶ Allikas: Hiiumaa valla arengukava 2035 +, lk 45

- Loomemajanduse- ja kultuuri arendamine hajutatult Hiiumaa erinevates paikades;
- Viscosa Kultuuritehase I etapp (Loomemajandus- ja kultuurikeskusena).

adresseerivad maakonna arengustrateegias tõstatatud probleeme ja kitsaskohti ning panustavad arengustrateegia eesmärkide saavutamisse.

Ükski arengueesmärk ei täitu iseenesest, sestap on ka Hiiumaa valla arengukava 2035 + elluviimise korralduse kohta dokumendis endas öeldud, et:

„Arengudokumendis kavandatu viivad ellu Hiiumaa elanikud, kohalik omavalitsus, riigiasutused, eraettevõtted ja vabaühendused. Arengudokumendi elluviimine toimub osapoolte teadvustatud, eesmärgistatud ja partnereid arvestavas koostöös.”

Kuna riigi ja kohaliku omavalitsuse ressursid on alati piiratud, on seetõttu **eriti oluline väärtustada ja toetada algatusi ja arendusprojekte, kus maakonna arengustrateegia elluviimist toetavaid initsiatiive võtavad ja arendustegevusi veavad eest valitsusvälised organisatsioonid ja ettevõtjad.**

Sestap on ka järgnevas alternatiivide analüüsis nimetatud aspektile tähelepanu pööratud. Sektorite ülene koostöö on ka eelduseks arendusprojektide suuremale sünergiale ja mõjule ning paremale jätkusuutlikkusele tulenevalt omanike poolsest vastutuse võtmisest ja lisanduvuse printsiibist.

4. Alternatiivide analüüs mõjusaima sekkumise välja selgitamiseks Hiiumaa ülese, sh Kõrgessaare piirkonna ettevõtlus- ja elukeskkonna arendamiseks

4.1. Lääne-Eesti saarte biosfääri programmiala tugikeskus koos külastuskeskuse ja ekspositsiooniga.

4.1.1. Projekti kontseptsiooni kirjeldus

Lääne-Eesti saarte biosfääri programmiala tugikeskuse idee on üsna noor – aastal 2022 esitasid endise Kõrgessaare kunstiivabriku kinnistu omanikud initsiatiivi rajada Viscosa Kultuuritehase ruumidesse muude tegevuste kõrvale ka biosfääri programmiala õppekeskus ja vastav ekspositsioon. Tugikeskuse kirjeldus on mõneti seotud 2010-2013 aastal koostatud Läänemere Teadmuskese arendusprojekti ideega (punkt 4.2).

Tugikeskuse kontseptsioonis on nähtud ette kolm alakomponenti: ekspositsioon, külastuskeskus ja õppekeskus, mis on järgnevalt kirjeldatud.

Biosfääriala **ekspositsiooni** eesmärk on näidata, kuidas inimene saab toimetada loodusega tasakaalus maa ja mere piiril. Ekspositsioon tutvustab lahendusi nii majapidamise tasandil kui laiemalt kogukonna (küla, valla, saare) tasandil. Seda, milliseid lahendusi kasutada energia- ja aine sõltumatuks, kuidas jäätmetega toime tulla ja kuidas seejuurde hoida heaolu taset ning looduslikku keskkonda.

Ekspositsioon tutvustab põhjalikumalt Läänemerd, selle loodust ja keskkonnahoiu probleeme. Näitab hiidlase aastatuhandete pikkust merekogemust ja võimalikke lahendusi tulevikuks. Vabrikute ruumide maht võimaldab paigutada ka meremuuseumile kohased suured eksponaadid. Nii näiteks ei ole seni olnud võimalik Hiiumaal eksponeerida ja säilitada saarel ehitatud paate ja suuremat kalandustehnikat.

Omaette väärtus on mereajalooline pärand, Hiiu madala (Neckmangrundi) lähedus ja laevavrakkide rohkus meres. Ekspositsioonis on plaanis eksponeerida nii loodusega seotud kogemusi minevikust kui heidetakse pilk tulevikku. Nii tutvustatakse vanade talutarkuste ja meresõidu oskuste kõrval ka näiteks vesiniku tootmist taastuenergia baasil kui ühte võimalust saare energeetikas.

Biosfääriala **õppekeskus** loob võimalused loengute ja konverentside läbiviimiseks, on keskuseks välipraktikatele, loob keskkonna teadusinkubaatoritele ja pakub kaugtöövõimalusi. Teemaks ikka jätkusuutlik inimareng maa/mere piiril. Programmiselt on õppekeskus seotud UNESCO valdkonnaga *Ocean Literacy* ehk merealase teadlikkusega.

Biosfääriala **külastuskeskus** on koht, kust saada esmast infot Hiiumaa looduse ja inimese kohta ning kust algavad paljud loodus- ja merematkad. Külastuskeskusest saaks huviline materjale ja teavet, lisaks laenutada matkavarustust, näiteks binokleid, jalgrattaid jms vajaminevat.

4.1.2. Projekti potentsiaalselt ellu viivad osapooled

Esialgne valmisolek biosfääriala teemaga tegelemiseks (sh kaasrahastamiseks) on üles näidanud SA Utopia nr 9, kuid eeldusel et panus sisutegevustesse ja sellesisuline eestvedamine tuleb valdkondlikult partnerorganisatsioonilt.

Projekti elluviimisel oli planeeritud kaasrahastajatena ka kohalik omavalitsus, Keskkonnaministeerium, samuti erasektor. Kahjuks selgus ettevalmistuse protsessis, et Keskkonnaministeeriumi kaudu projekti arendamiseks rahastusvõimalusi ei ole. Ka kohaliku omavalitsuse toetus ei ole selge ja otsus saab tulla alles pärast selgete finantsprognoside ja jätkusuutlikkuse analüüsi esitamist.

Potentsiaalseid koostöövõimalusi oleks projektimeeskonnal võimalus luua, praegu on partnerite ja rahastajate kaasamine ideetasandil, konkreetsed kokkulepped puuduvad. Välja saab tuua järgmised nimed:

- Hiiumaa Arenduskeskus
- Hiiumaa ametikool ja TTÜ Kuressaare Kolledž
- Saaremaa Arenduskeskus
- Palade loodushariduskeskus
- Biosfäärialade võrgustik World Network of Island Coastal Biosphere Reserves
- Läänemere-äärsete biosfäärialade koostöö, mida praegu rahastab Rootsi riik nime all Biosphere for Baltic
- Riigimetsa Majandamise Keskus
- Hiiumaa Reisijuhtide Selts
- EAS

4.1.2.1. Avaliku ja erasektori partnerlus

Ekspositsiooni loomisesse saab vastavate kokkulepete saavutamisel kaasata kohalikke ettevõtteid, sh plastitööstuse sektorist (nt DagöPlast) kui ka kalandussektorist (nt AS Hiiu Kalur). Avaliku sektori partnerlusena on potentsiaal Hiiumaa vallas, samuti projekti rahastamine erinevatest siseriiklikest ja välisabi programmidest.

Viscosa Kultuuritehase arendustegeleval SA Utopia nr 9 ning erasektoril puudub hetkel valmisolek rahaliselt panustada, kuna projekti ettevalmistatuse aste on ebapiisav ja ei selgu võimalike rahastajate võimalused ja kohustused ning puudub sisuosa potentsiaalselt vedav partnerorganisatsioon.

4.1.3. Projekti ettevalmistatuse aste ja rakendatavuse potentsiaal

On läbi viidud ideearendusi ning koostöövõimaluste väljaselgitamise arutelusid, kuid konkreetne projektiplaan käesoleval ajal puudub (sh puudub tegevuste ja investeeringute ülevaade, kokkulepped partneritega, partnerite rollijaotus, finantsanalüüs jms).

Hetkel puudub organisatsioon, kes oleks valmis teostama arendus- ja sisutegevusi Lääne-Eesti saarte biosfääri programmiala valdkonnas. 2023. aastal on Hiiumaa Arenduskeskuses tööle võetud programmijuht, kes hakkab looma biosfääri programmile sobivat kandvat organisatsiooni. SA Hiiumaa Arenduskeskusel endal puudub valmisolek ja võimekus juhtpartneri rolli kanda.

4.1.4. Projekti sihtgrupid

Projekti sihtgrupid (sh kasusaajad):

- Teadlased ja õpilased (õppekeskuses loengud, konverentsid, praktika)
- Sise- ja välituristid (külastuskeskus, ekspositsioon, mis suunab ka matkaradadele Hiiumaal)
- Kohalikud elanikud (õppekeskuse tegevused, ekspositsioon)

Kasusaajad on lisaks eeltoodule kohalikud ettevõtted (teenuste osutamine sisuloome protsessis).

4.1.5. Projekti tegevuste elluviimise mõju

Projekti esmane ja olulisim mõju piirkond on Hiiumaa vald. Kaudselt avaldub positiivne mõju ka laiemalt Lääne-Eesti saarte regioonis.

Peamised positiivsed projekti elluviimise mõjud on järgnevad:

- paranenud teadmised ja arusaamad Lääne-Eesti saarte biosfääri kaitseala piirkonna erinevatest aspektidest (keskkond, majandus, sotsiaalne areng jne)
- Lääne-Eesti saarte biosfääri programmiala tugikeskuse väljaarendamine toob otseselt majanduslikku kasu Hiiumaale läbi loodavate töökohtade ning külastajate kaudu piirkonna teenusepakkujatele, eelkõige turismiettevõtjatele;
- Lääne-Eesti saarte biosfääri programmiala tugikeskus koos külastuskeskuse ja ekspositsiooniga saab olema uus eristuv ja regiooni eripära tutvustav huviväärsus, sihtkoha külastuspõhjus;
- paranenud mitteformaalsete haridusprogrammide ja keskkonnahariduse kättesaadavus;
- paraneb Hiiumaa tuntus ja maine, tugevneb Hiiumaa kui reisisihi väärtuspakkumine, sh pikendab turismihooaega;
- tugevnev paigaidentiteet ja (noorte) hiidlaste positiivsed sidemed Hiiumaaga;
- paranenud elukeskkond, lisandunud harva ja elamusliku vaba aja veetmise võimalused;
- loob sihtkohale täiendava külastusmotivatsiooni ja suurendab pakutavate toodete-teenuste nõudlust;
- tasakaalustatum regionaalne areng Eestis;
- Eesti kui mereriigi kuvandi paranemine;
- loob eeldusi koostööks kohalike ja rahvusvaheliste organisatsioonidega antud valdkonnas.

4.1.6. Projekti tulenevus Hiiu valla arengukavast

Hiiu valla arengukavas on Lääne-Eesti saarte biosfääri programmiala tugikeskus koos külastuskeskuse ja ekspositsiooniga välja toodud kui oluline objekt:

- Aastaks 2026: koolide õppeprogrammides järgitakse UNESCO programmi (Man and Biosphere, MAB) Eesti biosfääri programmiala (Lääne-Eesti saarte biosfääri programmiala) põhimõtteid. Palade Loodushariduskeskus on saare loodushariduse keskus.
- Soov arendada koostööd, partnerlust kolmandate osapooltega (sh naabermaakonnad): Lääne-Eesti saarte biosfääri programmiala säästliku arengu programmi elluviimine (kalandus, metsandus, põllumajandus, energeetika, kultuur, teadus, haridus, turism).
- Külastuskeskkonna arengu edutegur: UNESCO MAB programmi, Lääne-Eesti saarte biosfääri programmiala, staatuse säilitamine. Samuti oleks koostöös Saaremaa, Muhu ja Vormsi vallaga programmiala tähistamine ja tutvustamine.
- Valdcondlik eesmärk 2035+: Kõrgessaare Viscosa Kultuuritehase kompleksis on välja arendatud multifunktsionaalne külastus- ja tegevuskeskus erinevate tootmis- ja loomemajanduse, kultuuri, hariduse, teaduse, ning vaba aja tegevuste läbiviimiseks, sh UNESCO Lääne-Eesti saarte biosfääri programmiala tugikeskus koos külastuskeskusega. 2035+ eesmärgina on välja toodud ka, et Lääne-Eesti saarte biosfääri programmiala on kujunenud kestliku majanduse ja looduskasutuse pilootpiirkonnaks.

Samuti soovitakse arengukavas teha ettepanek riigi tegevustasandile, et Keskkonnaamet ja UNESCO Eesti rahvuslik komisjon edendaks biosfääri programmiala.

4.1.7. Projekti elluviimise riskid

Riski kirjeldus	Riski ilmnemise tõenäosus	Riski ilmnemise mõju	Riski maandamise meetmed
Projekt on ideetasandil ning ei realiseeru algsetest ideedest ja ajurünnakutest lähtuvalt	Kõrge	Suur Projekti elluviimine on takistatud, ilmnevad seni teadvustamata asjaolud, partnerlus ei toimi, probleemid rahastusega jms.	Projekti ettevalmistatuse taseme parandamine, kontseptsiooni detailsem läbitöötamine, koostöökokkulepete sõlmimine, dokumentide koostamine, arutelude jätkamine jm.
(Alg)investeeringu jaoks ei leita	Kõrge	Suur	Finantsallikate otsimine, kaasrahastuse kokkulepete

sobivat rahastusprogrammi		Projekti teostumine lükkub edasi või projekti jääb teostamata.	sõlmimine ning muudele rahastusvõimalustele kohandamine (nt erakapital)
Juhtpartneri ja partnerite ebapiisav huvi	Kõrge	Suur Projekti teostumine lükkub edasi või jääb poolikuks.	Juhtpartneri ja rahaliselt panustavate partnerite leidmine, osapoolte ja rollide ning vastutuse kaardistamine, kokkulepete sõlmimine.
Seadusandlusest tulenevad muudatused (nt maksumuudatused), mis mõjutavad ettevõtete ja organisatsioonide käekäiku	Keskmine	Suur Võib tuua kaasa täiendavad investeeringuvajadused või seada teatavaid piiranguid ettevõtte tegutsemisele, tulude vähenemise ja kulude suurenemise võimalus	Riski teadvustamine ja arvestamine prognoosides, pidev monitooring võrgustike ja valdkonna ühenduste/esindusorganisatsioonide kaudu kavandatavate valdkonda reguleerivate seadusaktide osas, kohanemismeetmete kasutuselevõtt, tegevuse optimeerimine, vajadusel ekspertide kaasamine.
Sihtgruppide ebapiisav huvi /nõudlus	Keskmine	Suur Tegevustulude vähendamine, investeeringute muutumine ebaotstarbekaks, jätkusuutlikkuse puudumine.	Tuleks läbi viia osapoolte ülesannete kaardistamine, võrgustike ja huvipoolte kaardistamine, väärtuspakkumise selgem sõnastus sihtgruppidele, sihtgruppide hinnanguliste mahtude hindamine, testimine.
Üleilmne tervisekriis või regionaalne/üleilmne julgeolekukriis	Keskmine	Suur	Pidev monitooring ja läbimõeldud strateegia arendusplaanide külmutamiseks kriisi lahenemiseni.

4.2. Läänemere teadmuskeskus

4.2.1. Projekti kontseptsiooni kirjeldus

Läänemere Teadmuskeskus on kavandatud Kõrgessaare valda Hiiumaal. Algselt kaaluti asukohana kasutusfunktsioonita seisvat Viskoosa kunstiidivabrikut/kalatehase kompleksi, kuid vald ei saanud kokkuleppele tookordsete omanikega. Seetõttu oli uue asukohana planeeritud maa-ala Kõrgessaares Künaaugu põhjakalda ja Kirikulahe vahel. Kavas oli rajada uus hoonemaht 1800 m² ulatuses. Eesmärk oli rajada **multifunktsionaalne teadmus- ja merehariduskeskus**, mille missiooniks on tõsta teadlikkust Läänemerest ning äratada sügavamad huvi mere ja merega seotud elukutsete ja vaba-aja tegevuste vastu.

Teostatavus-tasuvusanalüüs on koostatud aastal 2012.

Visioon:

- Teadmuskeskus toimib kui kvaliteetne teadus- ja õpikeskkond Läänemere erinevates valdkondades (sh merekeskkonna kaitse, mereteadus, mereharidus), sh on keskusesse oodatud ka turistid tutvuma ennekõike püsiekspositsiooniga.
- Teadmuskeskus koondab teadmisi Läänemerest, esitledes neid atraktiivsel moel kõikidele huvilistele.
- Keskust külastab vähemalt 15 000 inimest aastas (sh 10 000 sise- ja välituristi).
- Läänemere Teadmuskeskus toetab ja panustab aktiivselt Euroopa Liidu Läänemere strateegia elluviimiseks ja Eesti riiklike prioriteetide realiseerimiseks merekeskkonna kaitse alal.
- Keskus on tihedalt integreeritud koostöövõrgustikega Eestis, Läänemere riikides, mujal Euroopas ja maailmas.
- Läänemere Teadmuskeskusesse luuakse vähemalt 5 aastaringset töökohta, millele lisanduvad hooajalised töökohad. Seeläbi stimuleerib Läänemere Teadmuskeskus Kõrgessaare piirkonna ja Hiiumaa sotsiaalmajanduslikku arengut.

Läänemere Teadmuskeskuse detailsemaid, nn alaeesmärke võib eristada kolmel tasandil:

1. Rahvusvaheline (eelkõige: Läänemere piirkonna) tasand
  - Toetada EL ja Läänemere riikide algatusi Läänemere keskkonnaseisundi parandamiseks ja Läänemere riikide vahelise koostöö tõhustamiseks
  - Tõsta Läänemere ja EL riikide elanike teadlikkust Läänemerest, selle keskkonnaseisundist ja –ohtudest
  - Esitleda Eestit kui Läänemere keskkonnaküsimustes aktiivset ja vastutustundlikku riiki Läänemere ja EL kontekstis
2. Riiklik tasand (Eesti)
  - Panustada Läänemere-alase teadlikkuse tõstmisele Eesti elanike, eelkõige noorte seas

- Pakkuda kvaliteetset uurimis- ja õpikeskkonda erinevatele merevaldkonna teadus- ja haridusasutustele
  - Toetada Eesti riikliku poliitikat ja strateegiaid merekeskkonna kaitse ja merehariduse alal
3. Kohalik tasand (Kõrgessaare piirkond ja Hiiumaa)
- Stimuleerida Kõrgessaare piirkonna¹⁷ ja Hiiumaa sotsiaal-majanduslikku arengut (sh töökohad, tulubaas)
  - Rajada uus atraktiivne külastusobjekt, mis suurendab turismitulusid nii Kõrgessaare vallas kui kogu Hiiumaal
  - Integreerida Kõrgessaare valda ja Hiiumaad senisest enam üle-eestiliste ja rahvusvaheliste protsessidega seoses Läänemere keskkonna kaitsega, merehariduse ja –teaduse arendamisega.

4.2.2. Projekti potentsiaalselt ellu viivad osapooled

Projekti eestvedaja oli Kõrgessaare vald (projekti algataja ja juhtpartner), võtmepartneriteks TTÜ Meresüsteemide Instituut (teaduspartner), Eesti Mereakadeemia (merehariduse partner) ja Hiiumaa Ametikool (kohalik kutse- ja täiendõppe partner).

Teadmuskeskus on kavandatud tegema tihedalt koostööd võrgustikega Eestis, Läänemere regioonis ja mujal maailmas. Teadmuskeskus on avatud uutele partneritele Eestist ja välisriikidest. Potentsiaalsed koostööpartnerid on kaardistatud nii Eestis kui ja välismaal. Eestis nt Keskkonnaministeerium, Eesti Meremuuseum, Hiiumaa Muuseum, Hiiumaa Turismiliit, EASI Turismiarenduskeskus, Kalanduse Teabekeskus (Pärnu) ja Rannarootslaste Selts. Välismaal nt B7 saarte võrgustik ja Lošinj Merehariduskeskus Horvaatias. Kuna potentsiaalsed partnerid on kaardistatud üle 10 aasta tagasi, on kindlasti vajalik uuendada koostöösuhteid ja kavatsuste ning koostöölepete raamistikku.

4.2.2.1. Avaliku ja erasektori partnerlus

Projekti kontseptsioonis on kirjeldatud valla ning koolide koostööd. Samas on võimalus luua lisateenuste osutamiseks partnersuhted ka erasektoriga: kohvikupidajad, turismifirmad jne. Erasektori poolset osalust teadmuskeskuse rajamiseks tehtavates investeeringutes pole kavandatud. Kahjuks pärast haldusreformi Hiiumaal, kui Kõrgessaare valda enam ei ole, on projekt kaotanud eestvedaja ja seeläbi ka aktuaalsuse.

4.2.3. Projekti ettevalmistatuse aste ja rakendatavuse potentsiaal

Projekti kirjeldav dokument on koostatud 2012. aastal ehk ei ole tänases kontekstis üks ühele ülevõetav (sh eelarved, partnerid, sihtgrupi suurused jms) ning vajab kindlasti uuendamist kõigis alalõikudes. Projekti ettevalmistatuse aste toonases kontekstis on üldiselt hea. Detailselt on kirjeldatud Läänemere Teadmuskeskuse missiooni, visiooni, sihtrühma, asukoha valikut, tehtud

¹⁷ Tasuvusanalüüsi koostamise ajal ei olnud toimunud haldusreformi ning Kõrgessaare vald oli eraldiseisev administratiivüksus.

on projekti eskiislahendused, analüüsitud projekti olulisust, ettevalmistavaid tegevusi, tasuvus ja jätkusuutlikkuse analüüs, tasuvusanalüüs jm.

Projekti orienteeruvaks alginvesteeringu eelarveks on 2,97 miljonit eurot (2012. a seisuga) ja see sisaldab:

- projekti ettevalmistus,
- projekteerimine,
- ehitus,
- avamiseelset tegevused.

4.2.4. Projekti sihtgrupid

Sihtgrupid on (tuginevalt 2012. aasta hinnangutele segmentide ja mahtude osas):

- Eesti kooliõpilased (strateegiliselt olulisim sihtgrupp, Eestis ca 140 000 üldhariduse päevaõppe õpilasi vanuses 7-17, sh Hiiumaal 1000 õpilast).
- Eesti siseturistid – lastega pered (Hiiumaad külastab aastas ca 10 000 – 15 000 selle segmenti esindajat, sh luuakse kogupere puhkajatele uue atraktsiooni ning põhjuse Hiiumaale tulla).
- Eesti siseturistid – muud individuaalturistid (sõpruskonnad, lasteta paarid, jt. Hinnanguliselt külastab Hiiumaad 25 000 – 30 000 selle segmenti esindajat aastas).
- Sise-välituristid – ekskursioonigrupid (eeldatavasti on Hiiumaal ca 3000 külastajat aastas, sh loodame, et segment kasvab tänu keskusele).
- Välituristid – individuaalturistid (hinnanguliselt on Hiiumaal 7 000 – 10 000 välituristist indiviidi aastas, sh suurem osa keskuse sihtgrupiks).
- Teadus-haridus- ja konverentsituristid (erialase külastushuviga külastajad, sh teadusüritustel osalejad ja lektorid, merehariduse programmides osalejad nagu Eesti Mereakadeemia õppejõud, kadetid, õpilased).

Kasusaajad on järgmised:

- Teadlased, õpilased - integreeritud õppekavasse, suveülikoolid, kursused, seminarid, konverentsid, töökeskkond, praktika, sillasimulaator
- Noored – noorte laagrid, huvihariduse programmid ja kursused
- Turistid - uus ekspositsioon, näitused, teemarada, kohvik, sündmused, aktiivsed tegevused, konverentsikülastajad, külaliskorterid
- Kohalikud - uued töökohad, haridusprogrammid, konverentsiruum, mänguväljak

4.2.5. Projekti tegevuste elluviimise mõju

Projekti kontseptsioonist tulenevalt on mõju eelkõige sotsiaalmajandusliku iseloomuga.

- Projekt kasvatab Hiiumaa ja Kõrgessaare piirkonna tuntust;
- hoogustab kaudselt ettevõtlust(eelkõige turismisektor) ning loob töökohti;
- keskus pikendab turismihooaega Hiiumaal;
- tugevdab Eesti kui mereriigi rahvusvahelist kuvandit;

- samuti loob Läänemere Teadmuskuskeskus valla elanikele positiivse suhtumise koduvalla arenguvõimalustele;
- loob piirkonna lastele võimalused osa saada huviharidusest ja vaba-aja veetmise võimalustest;
- keskuse loomisel on ka üle-Eestilised mõjud, sh merelise huvihariduse propageerimine, elanike teadlikkuse kasv, koostöövõimaluste loomine, siseturismi kasv;
- rahvusvaheliste mõjudena on välja toodud Kõrgessaare piirkonna ja Hiiumaa rahvusvahelise tunde kasvatamine, mereriigi kuvandi tugevdamine, koostöövõimaluste loomine ning reisisihtkoha atraktiivsuse tõstmise.

Merenduslaagrite jms mereharidusprogrammide läbiviimise tarbeks on kavas kodanikualgatuse korras luua ka mittetulundusühing,¹⁸ mille kaudu alustada Läänemere Teadmuskuskeskuse pikaajalise missiooni järk-järgulist elluviimist.

4.2.6. Projekti tulenevus Hiiu valla arengukavast

Läänemere Teadmuskuskeskust ei ole dokumendis „Hiiumaa valla arengukava 2035+“ mainitud, kuna tegu on üle 10 aasta vana arendusprojekti tegevusplaaniga ja pärast haldusreformi kadus projekt prioriteetide nimekirjast. Siiski on Läänemere Teadmuskuskeskuse kontseptsioon osalises mahus ja osades tegevussuundades aluseks võetud Lääne-Eesti saarte biosfääri programmiala tugikeskuse arendamisideede kokkupanemiseks. Punktis 4.1.6 on kirjeldatud, et Hiiumaa vald peab oluliseks Lääne-Eesti saarte biosfääri programmiala tugikeskuse arendamist koos külastuskeskuse ja ekspositsiooniga.

Küll aga peetakse Hiiumaa valla arengukavas väga oluliseks koostööd ülikoolidega, toetamaks teadus- ja teadmiste põhise ettevõtluse arengut.

4.2.7. Projekti elluviimise riskid

Riski kirjeldus	Riski ilmnemise tõenäosus	Riski ilmnemise mõju	Riski maandamise meetmed
Projekti kontseptsioon ja kirjeldus on loodud 2012 ning dokumendis kirjutatu aegunud ning tekita muutunud keskkonnas	kõrge	Suur Projekti ajakohasus, sihtgruppide huvi, tasuvusanalüüsid, investeeringute suurused jms võivad olla ebapädevad. Kavandatud	Projekt tuleb täielikult ümber hinnata ning ajakohastada.

¹⁸ Käesoleval ajal, 2023. aastal organisatsiooni loodud ei ole.

rakendamisel probleeme.		koostöövõrgustikud ja partnerlused ei toimi, planeeritud eelarve ei võimalda projekti teostamist.	
Arhitektuurselt ja tehniliselt keeruline lahendus mõjutab projekti elluviimist pidurdavalt.	Keskmine	Suur Võib tuua kaasa projekti valmimise nihkumise ning täiendavad investeeringud.	Täiendavate analüüside tegemine enne tehniliste lahenduste valikut. Sealhulgas keskkonnamõjude hinnangud, geoloogilised uuringud jms võib mõjutada asukohavalikut.
Alginvesteeringu jaoks ei leita sobivat rahastusprogram mi ja omafinantseeringut	Kõrge	Suur Projekti teostumine lükkub edasi või projekt ei teostu.	Täiendavate finantsallikate otsimine ning muudele rahastusvõimalustele kohandamine, rahvusvaheliste programmide ja erasektori kaasamine.
Seadusandlusest tulenevad muudatused (nt maksumuudatused), mis mõjutavad ettevõtete ja organisatsioonide käekäiku	Keskmine	Suur Võib tuua kaasa täiendavad investeeringuvajadused või seada teatavaid piiranguid organisatsiooni tegutsemisele, tulude vähenemise ja kulude suurenemise võimalus	Riski teadvustamine ja arvestamine prognoosides, pidev monitooring võrgustike ja valdkonna ühenduste/esindusorganisatsioonide kaudu kavandatavate valdkonda reguleerivate seadusaktide osas, kohanemismeetmete kasutuselevõtt, tegevuse optimeerimine, vajadusel ekspertide kaasamine.
Küllastajate sihtgruppide ebapiisav huvi /nõudlus	Keskmine	Suur Tegevustulude vähenemine, oht jätkusuutlikkusele.	Tuleks uuesti läbi viia osapoolte vahel kaardistamine, huvide hindamine, hinnata sihtgruppide mahtu, väärtuspakkumise sobivust sihtgruppide vajadustele.

Partnerite ebapiisav huvi / panustamine	Suur	Suur Sisutegevuste puudumine, tegevustulude vähendamine, projekti ei teostu.	Tuleks kaasata partnerid uuesti planeerimisse alates esimestest tegevustest partnerite huvipõhiselt. Tegevuste alustamine piiratud funktsionaalsusega.
Personal ei suuda teadmuskeskuse kontseptsiooni ellu viia	Madal	Suur Projekt venib, saada valmis keskust, puudub suutlikkus sisuloomeks.	Tugeva projektimeeskonna komplekteerimine ning oluliste juhtpartneritega tugeva jätkusuutliku koostöö loomine.
Üleilmne tervisekriis või regionaalne/ üleilmne julgeolekukriis	Keskmine	Suur	Pidev monitooring ja läbimõeldud strateegia arendusplaanide külmutamiseks kriisi lahenemiseni.

4.3. Loomemajanduse- ja kultuuri arendamine hajutatult Hiiumaa erinevates paikades

4.3.1. Projekti kontseptsiooni kirjeldus

Hiiumaal hinnatakse tugevalt pärimus- ja rannakultuuri ning hiidlaste jaoks oluline on hoida kultuuripärandit, seda hoitakse, säilitatakse ning seotakse tänapäevaga. Hiiumaa erinevates paikades on kultuurikeskusi, vabaajakeskusi ning muid asutusi, tegevusi, mis kultuuri edendavad, kuid samas on hajutatud toonud kaasa ka vajaduse uuendatud ning uute ruumide vastu.

Traditsioonilised kogukonna sündmused on piirkonna identiteedi ja koostööd tugevdavad ning toetavad ka põlvkondade sidusust. Samas on saarel väikesed vahemaad ehk pole probleemi saada osa sündmustest ka teises saare otsas. Hästi toimib ka majade riskasutus.

Valla suurimad kultuuriasutused on:

- Kärddla Kultuurikeskus – toimuvad kontserdid, teatrietendused, seminarid, koolitused, sündmused ja traditsioonilised suursündmused, rahvatantsurühmad, kinoteenus, näitused.
- Käina Huvi- ja Kultuurikeskus, Elamuskeskus Tuletorn – laste ja noorte huviharidus, noorsootöö, täiskasvanute huvitegevus ja kogukondlike kultuurisündmuste korraldamine ning vahendamine.

Vabaajakeskused (sh kultuurikandjad ja -edendajad) asuvad:

- Kõrgessaares, sh on olemas hoone näituste, sündmuste ja kontsertide korraldamiseks.
- Emmastes (kooliruumides) - vaba aja veetmise võimalused nii noorsoo-, spordi- ja kultuuritöö kui ka huvitegevuste osas.
- Pühalepas (kooliruumides) – katab ka Pühalepa osavalla piirkonna kultuuri- ja noorsootöö osa. Piirkonnal puudub rahvamaja ja kultuuriüritusi korraldatakse osavalla erinevates asutustes ja paikades. t

Hiiumaa vallas on lisaks:

- 7 rahvaraamatukogu
- kirikud (sh kasutuses kontserdipaikadena)
- muuseumid
- väikesed galeriid

Kultuurivaldkonna arengukavas tõdetakse, et Hiiumaa kahe suurema kultuurikeskuse hooned on amortiseerunud ja moraalselt vananenud. Vajadus on kaasaegse multifunktsionaalse kultuurikeskuse järele, mille kontserdisaal mahutaks 400-500 külalist ning võimaldaks korraldada kontserte, konverentse, teatrietendusi, kunstinäitusi ja muid kultuuriga seotud sündmusi

hoones, mis oleks kergesti ligipääsetav kõigile huvigruppidele. Olulisel kohal on tehnilise võimekuse parandamine sündmuste teenindamisel.

Suurearvulist publikut mahutav hoone võimaldaks korraldada ka rahvusvahelisi üritusi ning teenida lisatulu omafinantseeringu suurendamiseks. Ka kinoteenus Kärddlas vajab edasikestmiseks paremas seisukorras ruume. Puudust tuntakse ka tänapäevasest ja rohkete võimalustega väliesinemisalast, mis võimaldaks tuua saarele kvaliteetsemaid ja suuremaid suvesündmusi ja -kontserte. Samuti on nähtud väiksemate välikontserdipaikade arendamisvajadust, mis pakuks võimalust teistlaadi sündmuste korraldamist.

Professionaalsed teatrid annavad Hiiumaal külalissetendusi, eraldi professionaalne teater Hiiumaal puudub. Teatrivaldkonnas on Hiiumaal probleemiks hooajalisus, enamik teatrite külalissetendusi toimub suvehooajal, mis on tingitud ka professionaalsete teatrite vajadustele vastava lava puudumisest saarel. Samuti on probleemiks järelkasv, vähene teatrikülastatavus noorte poolt ja kooliti erinev tegelemine teatriharrastusega.

Loomemajanduse(loomeettevõtluse) arendamisega Hiiumaa vallas seni pole otseselt tegeldud, kuigi valdkonna arendamine on Hiiumaa valla arengukavas 2035+ seatud prioriteediks. Üldiseid ettevõtlusvaldkonna arendustegevusi viib ellu Hiiumaa Arenduskeskus SA.

4.3.2. Projekti potentsiaalselt ellu viivad osapooled

Olukorras, kus kultuuriasutused on hajali, on ka osapooli arvukalt:

- valla ja allasutuste töötajad
- vabaajakeskuste eestvedajad
- koolid
- raamatukogud
- kirikud
- SA Hiiumaa Muuseumid
- huvirühmade eestvedajad: tantsurühmad, loomeringi läbiviijad, näitlemisrühmad
- erinevad teenuspakkujad: nt kinoteenuse läbiviijad, näituste eestvedajad
- sündmuskorraldajad (sh era- ja avalik sektor)
- kunsti eksponeerijad ja galeristid.

Puudub koordineeritud ja sünkroniseeritud ning sünergiat loov kultuuri- ja loomevaldkonna arendustegevus. Kohaliku omavalitsuste allasutuste poolt korraldatava kultuurivaldkonna tegevuste eest lasub vastutus Hiiumaa vallas, kus ressursid arendustegevusteks on piiratud. Erasektori ja valitsusvälise sektori algatuste osas puudub koordineerimine.

4.3.2.1. Avaliku ja erasektori partnerlus

Avalikus ja erasektori algatused valdkonnas toimuvad ilma kokkuleppelise partnerraamistikuta.

Hiiumaal toimub erasektoriga koostöös erinevaid sündmusi, mis täiendavad ja toetavad hallatavate asutuste sündmusi.

Küll aga võiks erasektorit tulevikus rohkem kaasata nii ringide korraldamisse ning ka sündmuste läbiviimise toetamisse. Antud arendusprojekti kontekstis avaliku- ja erasektori raamistatud ja sihipärane partnerlus puudub.

4.3.3. Projekti ettevalmistatuse aste ja rakendatavuse potentsiaal

Hiiumaa valla kultuurivaldkonna arengukavas 2022-2030 on välja toodud põhjalik ülevaade eesmärkidest, asutusest ning valdkonnast tervikuna, samuti SWOT-analüüs, keskkonnakirjeldus, tegevuskava üldise ajakava ja vastutajaga ning potentsiaalsed võimalused kultuurivaldkonna edendamiseks.

Teemavaldkonnad on laiemas kultuuriarendustöö raamistikus jaotatud nelja suuremasse alljärgnevalt:

- Keskkond - Hiiumaal on kõikidele tingimustele vastavad esinemiskohad nii sise- kui välitingimustes funktsionaalsete tehniliste võimalustega, mis võimaldavad kultuurielamust igale sihtgrupile.
- Inimesed - Hiiumaal on vääriliselt tasustatud, motiveeritud ja professionaalsed loovinimesed, juhendajad ja kultuurikorraldajad. Noorte harrastajate pealekasv on piisav.
- Kultuur kui turismi ja elukeskkonna toetaja - Hiiumaal on aastaring täis olemist ja elamust nii kohalikule kui külalisele. Hiiumaad tutvustatakse ja turundatakse läbi pärandkultuuri, eriilmeliste kultuurisündmuste ja miljööväärtusliku keskkonna.
- Traditsioonid ja uuenduslikkus - Hiiumaal on traditsioonid hoitud, uuenduslikkus teretulnud. Hiiumaal on kultuuritraditsioonidega ning uutele ideedele avatud eripalgeline kultuurielu.

Puudub tegevuste elluviimise detailne ajakava. Hajutatus toob kaasa ka erinevad vastutajad: KOV, riik, erasektor, MTÜ-d, kultuuritöötajad jt. Puudub täpne investeringute ülevaade.

Hetkel puudub võimetus ja kokkuleppeline rollijaotus võrgustikupõhist koordineeritud arendustööd ja sisutegevust ellu viia avaliku ja erasektori ning valitsusvälise sektori partnerluses Hiiumaa üleselt erinevates asukohtades.

4.3.4. Projekti sihtgrupid

Loomemajanduse- ja kultuuri arendamine hajutatult Hiiumaa erinevates paikades on suunatud paljudele sihtgruppidele:

- Hiiumaa elanikud, sh noored (edasiarenenud võimalused saada osa erinevatest kultuurisündmustest, huviharidustest ning seda oma kodukoha lähedal)
- Hiiumaad külastavad turistid
- Vabaajakeskuste, muuseumide, galeriide eestvedajad (edasiarendatud võimalused

- Sündmuskorraldajad (erinevad võimalused läbi viia väiksemaid ning suuremaid avatud ning kinniseid üritusi, konverentse, muusikasündmusi jm)
- Kultuuritarbijad elukaareüleselt, sh erivajadustega inimesed
- Kultuuriedendajad (võimalus luua ja presenteerida kultuuri hajutatult)
- Erasektor (teha koostööd mitmete erinevate asutustega üle Hiiumaa)

4.3.5. Projekti tegevuste elluviimise mõju

- Hoides ja arendades kultuuriteenuseid ja edendades loomemajandust hajutatult, on mõju Hiiumaale tervikuna ühest küljest positiivne (kättesaadavus erinevates piirkondades hea), kuid teisalt ei võimalda ressursside hajutatus viia kultuuriteenuste pakkumise ja kultuuris osalemise infrastruktuuri kaasaegsele tasemele, tekitada avaliku- ja erasektori sünergiat ning luua täiendavaid, suuremahulisi investeeringuid nõudvaid keskkondi, mis võimaldavad täiendavat funktsionaalsust ja tagada kõrgemaid standardeid (nt 500-kohaline kontserdisaal, loomeettevõtjate erivarustusega tegevusruumid jne).
- hõlmab erinevaid kultuuri- ja loomemajandusvaldkondi ning nende eestvedajaid,
- hajusa vaba aja ja kultuuriedendamise mõju on Hiiumaa-ülene, kuna sündmused, näitused, huvialaringid toimuvad mitmetes paikades. Kui edasi arendada huvialategevusi, siis oleks kaasatud suurem arv noori, naisi, mehi vanuseüleselt.
- tegevuste mõju on kogukonnaülene, kuna kaasatud on erinevad kultuurimajad, koolid, erasektor
- turistidele on Hiiumaa tervikuna avastamine huvitav ning sisukas, kui kultuuriasutused ning sündmused asuvad hajusalt

4.3.6. Projekti tulenevus Hiiumaa valla arengukavast

Erinevate kultuuriasutuse ning tegevuste kaasajastamine tuleneb otseselt Hiiumaa valla arengukavast. Valla arengukava näeb ette, et Hiiumaal toimuvad jätkuvalt üle-eestilise tähtsusega kultuurisündmused, spordivõistlused, hoitakse üleval traditsioone, pakutakse mitmekesist huvitegevust.

Samuti on välja toodud, et suviste sündmuste toimumise aeg on hajutatud vähemalt pooleaastasele perioodile.

Sellest tulenevalt tuleks luua mitmekesiseid võimalusi kõikidesse Hiiumaa piirkondadesse, et huvitegevus ning kultuur oleks kättesaadav kohalikele ning turistidele.

Samas tuuakse Hiiumaa valla arengukavas 2035+ välja et on oluline luua multifunktsionaalne loomemajanduse ja kultuurikompleks:

Kõrgessaare Viscosa Kultuuritehase kompleksis on välja arendatud multifunktsionaalne külastus- ja tegevuskeskus erinevate tootmis- ja loomemajanduse, kultuuri, hariduse, teaduse, ning vaba aja tegevuste läbiviimiseks.

4.3.7. Projekti elluviimise riskid

Riski kirjeldus	Riski ilmnemise tõenäosus	Riski ilmnemise mõju	Riski maandamise meetmed
Ebaühtlane kultuuri ja huvihariduse kvaliteeditase, kättesaadavus Hiiumaa-üleselt	Keskmine	Keskmine	Kaardistada Hiiumaa kultuuri eestvedajad ning ruumide seisukorrad, juhendajate olemasolud ning töötada sellega, et üle Hiiumaa oleksid tasakaalus võimalused, sh kogemuste jagamine eestvedajate vahel.
Kultuurikeskuste renoveerimiseks ei leita piisavalt vahendeid nii valla kui ka riigi tasandil	Suur	Suur Ruumid on amortiseerunud ning vajaksid rahasüsti, et kultuuritegevusi paremini korraldada. Vastasel juhul ei ole sobivat keskkonda näituste, sündmuste, konverentside, kino jms läbiviimiseks.	Uute rahastamisvõimaluste leidmine valla, riigi, Euroopa Liidu, erasektori tasandil. Renoveerimisplaanides prioriteetide määramine, kesksete teenuskeskuste väljaarendamine.
Kui juhendajad ja eestvedajad kaovad, kaovad ka tegevused – uusi juhendajaid saarelt võtta pole.	Keskmine	Keskmine Huvialategevuste vähenemine, sihtrühmadel oleks vähem tegevusi ning võimalusi.	Uute juhendajate otsimine, palgatoetus, Hiiumaal elamise ja töötamise propageerimine, juhendajate tööaja suurendamine (vallaülesed töökohad – eeldab logistilisi lahendusi ja vastavatkompensatsioonimehhanismi).
Külastajate vähesus suvehooajaväliselt	Suur	Keskmine Turistid leiavad tee Hiiumaale kultuuri nautima vaid suvekuudel	Hiiumaa kui suvehooajavälise sihtkoha turundamine, uudsete sündmuste ja kultuurikontseptsioonide loomine. Uudsete ruumivõimaluste

			loomine, et suurendada konverentsiturismi.
Vastutuse hajusus, ühtse arusaamise puudus, ebaselge kultuurielu	Suur	Suur Hajusalt toimetades on Hiiumaal kultuuri ja huvialade eest vastutajaid palju. Võib kasa tuua koordineerimisprobleme ja samas vastutuse, eestvedamise hajumist.	Korraldada kokkusaamisi, leida eestvedajatele toetusmeetmeid sündmuste kulude katmiseks ning hoonete renoveerimistoetusi. Jagada kogemusi teiste eestvedajatega. Vastutajate ja kvaliteedistandardite kokkuleppimine. Leppida kokku ja fikseerida koostööraamistik, rollid ja vastutused parnervõrgustikus.
Uudsuse puudus, formaatide aegumine	Suur	Suur Kaob huvi nii noorte, kohaliku rahva kui ka turistide seas. Väheneb külastatavus, tulud ja motivatsioon.	Ühtsed ajurünnakud, uuenduslike ideede ja sündmuste ajurünnakud, KOVI toetus, koostöö esasektoriga.
Valikuvõimaluste suurenedes on huviringides ja üritustel vähem osalejaid	Madal	Madal Väheneks tulubaas ning sündmuste korraldajate motivatsioon.	Sündmuskalendrite täitmine ning ajakavade sünkroniseerimine. Kvaliteedistandardite kokkuleppimine.
Loomeettevõtluse valdkonnas puuduvad eestvedajad, kompetents	Suur	Suur El looda väärtust, stabiilset kvaliteetset pakkumist, mis ainult süsteemselt rakendades annab tulemusi.	Koostöö arenduskeskusega, teiste piirkondade kogemustest õppimine, koostöö eraalgatustega

4.4. Viscosa Kultuuritehase I etapp (loomemajandus- ja kultuuritehas).

4.4.1. Projekti kontseptsiooni kirjeldus

Projekti üldine eesmärk on integreeritud koostööprojekti kaudu toetada Hiiumaa arengustrateegias (Hiiumaa valla arengukava 2035+) määratletud eelisarendatava ettevõtlusvaldkonna – loomemajanduse arengut ja saavutada arengukavas määratletud eesmärk: käivitada uue kasvualana/valdkonnana Hiiumaal loomemajandus.

Projekti otsene eesmärk on Hiiumaal Kõrgessaares paiknevas ajaloolises atraktiivsete maakivimüritistega kunstiidivabrikuks ehitatud ja kalatehasena funktsioneerinud tehasekompleksis arendada välja loomemajandus- ja kultuuritehas, brändinimega Viscosa Kultuuritehas.

Hiiumaa valla arengukavas on eesmärgiks seatud, et Viscosa Kultuuritehase kompleksis on välja arendatud multifunktsionaalne külastus- ja tegevuskeskus erinevate tootmis- ja loomemajanduse, kultuuri, hariduse, teaduse, ning vaba aja tegevuste läbiviimiseks.

Käesoleva projekti raamesse jääb loomemajandus- ja kultuuritehase I etapi väljaarendamine kompleksi ühes hoones ca 3000 m² pinnal.

Projekti realiseerimisega edendatakse Hiiumaal ettevõtlikkust üldisemalt ning spetsiifilisemalt toetatakse loomemajanduse ja kultuuriettevõtluse valdkondade arengut Hiiumaal.

Loomemajanduse, sh kultuuriettevõtluse valdkondade arenguks on Hiiumaal head arengueeldused ja suhteline konkurentsieelis:

- atraktiivne keskkond loomeettevõtluse viljelemiseks, sh tegevuskeskkond arhitektuurselt inspireerivas ajalooliselt väärtuslikus kompleksis keset puhast ja kaunist looduskeskkonda);
- sünergiline koostoime;
- potentsiaal suurtootmise või põllumajandusega võrreldes väiksemate sisendtootmiskuludega luua suuremat lisandväärtust ning
- potentsiaal rahvusvaheliseks koostöövõrgustikuks ja arenguks (kunsti- ja muusikaalane, kultuurikorralduse alane ning laiemalt loomeettevõtluse alane koos ulatusliku positiivse mõjuga Hiiumaa turismisektori arengule);
- samuti on mitmete teiste valdkondadega võrreldes vähem negatiivseid mõjusid kultuuri- ja loomemajanduse ettevõtlusele tulenevalt Hiiumaa saarelisest iseloomust ja kaugusest tingitud suurematel transpordikuludel.

Projekti tegevuste raames luuakse maakonnaülene ja lisaks ka muudesse maakondadesse ning välisriikidesse ulatuv loomeettevõtluse ja kultuuriteenuseid pakkuvate

organisatsioonide koostöövõrgustik.

Võrgustiku sünergilise koostoime, võrgustiku arendamise ja turundamise kaudu tagatakse parem regionaalne kultuuri- ja loomevaldkonna teenuste kättesaadavus Hiiumaal, kvaliteetne mitmekesine ja rahvusvahelistele standarditele vastav teenuste sisu. Ühtlasi tagatakse mitmekesise sisutegevuse kaudu erinevate ühiskonnagruppide (lapsed, noored, eakad, Hiiumaa külastajad, erivajadustega inimesed jt) võrdne kohtlemine ja ligipääsetavus teenustele ning loome- ja kultuurivaldkonnas osalemisele.

Viscosa Kultuuritehase ülesanne ja filosoofia on parandada loomemajanduses ja kultuuris osalemise võimalusi ja sellele ligipääsu võimalusi nii, et loomevaldkond, kultuur, kunst ei oleks elitaarne vaid kättesaadav kõigile ning osaluse võimaluse kaudu toetatakse sotsiaalset refleksiooni, sidusa kogukonna ja ühiskonna ning demokratiseerumise potentsiaali.

Laiem missioon on tasakaalustada Hiiumaa majanduskeskkonda ning pakkuda loomemajanduse ja kultuuriettevõtluse ning loodavate kaugtöövõimaluste kaudu alternatiivseid ettevõtlusvõimalusi, töökohti ja kontaktvõrgustikke, rahvusvahelistumise võimalusi Hiiumaal (olukorras kus neljandik Hiiumaa tööhõivest on seotud plastisektoriga ja globaalseid trende, kliimaeesmärke silmas pidades võib tegu olla valdkonnaga, milles ilmnevad ja avalduvad olulised riskid).

Projekti väljundid:

- Renoveeritud ja välja ehitatud ning toimima pandud multifunktsionaalne hooneblokk ca 3000 m² mahus kunagises kunstiidi tootmiseks rajatud ja hiljem kalatehasena toimunud tootmis- ja administratiivhoonete ruumides.
- Viscosa Kultuuritehase brändi all toimib terviklik multifunktsionaalne loomemajanduse- ja Kultuuritehas, kus on tegevuskeskkond ja võimalused sh tööruumid ja seadmed loomeettevõtjatele, aga ka teistele ettevõtjatele, kultuuriorganisatsioonidele ja klientidele terviklikku väärtuspakkumist tagavate lisateenuste pakkujatele (nt toitlustajad).

Renoveeritud keskkonnas ca 3000 m² ulatuses luuakse järgnev funktsionaalsus:

- I korrusel tootearendus ja tootmistegevusi võimaldav *MakerLAB* – seadmetega (nt 3D printer, CNC pink jne) varustatud ruumid/ loomeettevõtetele jt huvilistele tegutsemiseks (4 ruumi), sh 4 töökoja ruumi ja vahendid/inventar, mida saab vajadusel liigutada ka teistesse ruumidesse. Siin oleks tegevusvõimalused ka noorte (loome) ettevõtlust toetaval VIVID Viscosa kiirendil.
- I korrusel kunstigalerii ala ca 1800 m²
- Tõusva põrandaga 150-kohaline *black box* teatrisaal/kontserdi – ja konverentsisaal koos eraldatud tehnoruumiga (valgustus, heli, sünkroontõlge jms)
- I korrusel restoran ja köök, mis turismihooajal tegutseb restoranina, madalhooajal kogukonna köögina ja nt kooskõkkamise õpitubade ja turismipakettide toimumiskohana.

- I korrusel *ART Cafe* ja meene/kunstipood (400 m²) – luuakse baastingimused hooajaliseks tegevuseks (I arenduste etapis ei rajata köetavaid ruume, tegutseb hooajaliselt *pop-up* lahendusena)
- I korrusel Viscosa käsitööõlle *Brewery ja Tap Room*
- I korrusel kunstiresidentuuri ruumid (4 ruumi), a ca 70 m² (1,5 korrust igas residentuuriruumis)
- II korrusel HUB ja *coworking space* ehk koostöökeskus (loome)ettevõtetele ja kaugtöö tegijatele kuni ca 20 töökohta
- II korrusel kontoripind MTÜle Viscosa Kultuuritehas (valminud 2023. aastal)
- II korrusel majutusvõimalused vähemalt 34 inimesele, sh kapselhostel (1kuni 3-kohalised majutusruumid ja kontor-residentuurid).
- II korrusel täiendav näituseala/tegevusruumid, mis on suuremates või väiksemates mahtudes kasutatavad, multifunktsionaalsed, pindalaga kokku 400 m² (luuakse baastingimused hooajaliseks tegevuseks, I etapis ei ole köetavad ruumid)
- Korrastatud väliala kontserdi jm sündmuskeskkonnana, mahutavusega kuni 2500 külastajat ca 3000 m² pinnal.

Viscosa loome- ja kultuuritehase ruumid planeeritakse ja rajatakse riskasutatavana, muudetava ja funktsionaalsusega vastavalt vajadusele. Näiteks *black box* saal on kasutatav ka kinosaalina ja konverentsiruumina, residentuuride ruumid kasutatavad loomeettevõtjate tööruumidena, näitusealadel saab korraldada töötubasid, kontserte jne

Välja on töötatud ja rakendatakse Viscosa Kultuuritehase regulaarprogrammi, **VISCOSA EXPERIENCE**, mis hõlmab peamisi tegevusfookuseid ja sisuprogrammi ning neid täiendavaid mugavus- ja lisateenuseid, sh:

- MakerLab teenused
- Loomeettevõtjate residentuuriprogramm (loome)ettevõtjate HUB (*coworking space*) koostöö – ja kogukonnakeskus koos arenguprogrammiga residentidele
- Noortele loomeettevõtjate laagrid ja loomeinkubaator sh suvel ja koolivaheaegadel
- Vivistop Viscosa tegevused (vt Vivistop Telliskivi | Laste ja noorte loovuskiirendi)
- Iga-aastane loomelaat või loomefestival – loomelõikuspidu
- Loomeettevõtjate arengukonverentsi läbiviimine 2026 (sihtgrupp loomeettevõtjad üle Eesti, toimub madalhooajal, pikendades seeläbi ka Hiiumaa turismihooaega)
- 2-aastase intervalliga toimuv rahvusvaheline kunstibiennaal (esimene aastal 2024, teine 2026 jne 2-aastase vahega)
- Hiiumaa kogu suve festivali programm (kontserdid, teatrietendused, regulaarüritused erinevatele sihtgruppidele nt kolmapäeviti eakatele „Bingo ja tango“, lastele teatrietendused, A-klassi artistidega kontserdid jne)
- Väärtfilmiprogramm (väärtfilmikino, toimib *black box* saalis või ka teistel aladel)

4.4.2. Projekti potentsiaalselt ellu viivad osapooled

Projekti juhtpartner on Utopia nr 9 SA.

Partnerid (kaasrahastajad): Viscosa Kultuuritehas MTÜ, Viscosa Brewery OÜ, Peosfääri Instituut OÜ, Hula Film OÜ

Kohalik omavalitsus pole küll otseselt partner, kuid sihtotstarbelise rahastuse eelkõigeks on Hiiumaa vallaga 250 000 euro mahus, volikogu otsus augusti II pooles.

Koostööpartnerid on täiendavalt eeltoodud:

- Hiiumaa vald (paraneb kultuuriteenuste kättesaadavus ja variatiivsus Hiiumaa elanikele, paranevad tegevusvõimalused Hiiumaa loomeettevõtjatele ning ettevõtete arengust saab läbi paremate maksulaekumiste kasu ka kohalik omavalitsus)
- KOV allasutused: koolid, huvikoolid, noortekeskused;
- Hiiumaa Arenduskeskus
- VIVITA - rahvusvaheline laste ja noorte loovuskiirendite võrgustik ja VIVISTOPid on lastesõbralikud avatud töökojad-leiutamislaborid (tegutseb hetkel seitsmes riigis – Eestis, Leedus, Jaapanis, Singapuris, Filipiinidel, USA-s ja Uus-Meremaal) (Vivistop Telliskivi | Laste ja noorte loovuskiirendi (vivita.ee)
- kultuurikorraldajad,
- kunsti valdkonna õppeasutused, sh Tartu Kõrgem Kustikool Pallas,
- muud lisanduvad partnerid

Kasusaajad on nii integreeritud koostööprojekti partnerid, eeltoodud koostööpartnerid kui järgnevad osapooled:

- loomeettevõtjad,
- muusikud, kunstnikud, etenduskunstnikud
- kohalik kogukond, elanikud, kellele tekivad võimalused (loome) ettevõtlusega tegelemiseks ja vaba aja veetmise võimalused mitmekesistuvad oluliselt.
- Hiiumaal erinevaid teenuseid pakkuvad ettevõtted, eelkõige turismiteenuste pakkujad, toitlustajad
- Kõrgessaare piirkond ja kogukond (heakorrastatud ja kasutusse võetud tühjalt seisnud ja ohtlikuks muutumise riskiga tehasehoonete kompleks asulas, kasvav tuntus, paranev maine, tõusvad kinnisvarahinnad jms)
- Piirkonna külastajad, sise- ja välituristid, kokku ca 35000 aastas

4.4.2.1. Avaliku ja erasektori partnerlus

Projektis on väga tugev avaliku ja erasektori partnerlus. Initsiatiivi projekti elluviimiseks on võtnud SA Utopia nr 9, partneriteks ja kaasrahastajateks MTÜ Viscosa Kultuuritehas, Viscosa Brewery OÜ, Peosfääri Instituut OÜ, Hula Film OÜ. Avaliku sektori poolt panustab arendustegevustesse Hiiumaa vald ja toetust taotletakse meetmest „Atraktiivne piirkondlik ettevõtlus- ja elukeskkond“.

4.4.3. Projekti ettevalmistatuse aste ja rakendatavuse potentsiaal

Projekti ettevalmistatuse aste on hea. Välja on töötatud kontseptsioon ja ärimudel, välja on töötatud finantsanalüüs ja projekti elluviimise plaan. Sõlmitud on koostöökokkulepped partneritega ning pikaajaline hoonestusõiguse leping 20 aastaks kinnistu ja hoonete arendamiseks. Teostatud on mitmed eeltööd, sh on valminud ehituslik eelprojekt.

Projekti tegevuste elluviimise ajakava on järgnev:

TEGEVUSE KIRJELDUS	TEGEVUSE ELLUVIIMISE AEG
Viscosa Kultuuritehase kontseptsiooni ja ärimudeli arendus ja esmase partnervõrgustiku arendamine	detsember 2021– august 2023
Viscosa Kultuuritehase arendustegevuste projekti etapi (ca 3000 m ²) eelprojekti koostamine	jaanuar - mai 2023
Ehitustehniline ekspertiis betoonkonstruktsioonile	Jaanuar – aprill 2023
Rahastustaotluse koostamine PEEK meetmele	juuli - august 2023
Viscosa Kultuuritehase arendustegevuste projekti etapi (ca 3000 m ²) põhiprojekti koostamine koos eriosadega	jaanuar – juuni 2024
I osa parkla rajamise eeltööd ja osaline ehitus	mai – juuni 2023
Viscosa Kultuuritehase I rahvusvahelise kunstibiennaali läbiviimine Viscosa Kultuuritehases ja mujal asupaikades Hiiumaal	(koos ettevalmistustöödega) jaanuar – august 2024
Ehituse põhiprojekti ekspertiis	juuli 2024
Ehitushanke läbiviimine, sh hankedokumentatsiooni koostamine	mai – juuli 2024
Viscosa Kultuuritehase ehitustööde teostamine kavandatud projekti mahus	juuli 2024 – märts 2026
Ruumide sisustamine, seadmete installeerimine jms ettevalmistustööd	jaanuar - mai 2026
Viscosa Kultuuritehase II rahvusvahelise kunstibiennaali läbiviimine Viscosa Kultuuritehases ja mujal asupaikades Hiiumaal	(koos ettevalmistustöödega) jaanuar – august 2026

Lepingute ettevalmistamine ja sõlmimine rentnikega, sh loomeettevõtetega	2025 - 2026, jooksvalt
Rentnikega ja partneritega koostöös Viscosa Kultuuritehase sisuprogrammi loome ja elluviimine	jaanuar 2024 – august 2026 ning edaspidi
Viscosa kultuuritehase arenduste avamine <i>Viscosa Experience</i> täisprogrammi käivitumine	mai 2026
Noortele loomeettevõtluse laagrite ja loomeinkubaatori programm	suvi 2024, suvi 2025, suvi 2026, kompleksi valmimise järgselt aastaringne programm (sh loomelaagrid koolivaheaegadel)
Hiiumaa kogu suve festivali programm (laienedes ja mitmekesistudes vastavalt keskkonna arenguetaappidele)	suvi 2022, suvi 2023, suvi 2024, sui 2025, suvi 2026 jne
Loomeettevõtluse tugitegevused Viscosa Kultuuritehases (mitmekesistudes vastavalt keskkonna arendustegevustele), sh Loomeettevõtluse arengukonverentsid iga-aastaselt, iga-aastane loomelaat või loomefestival, loomeettevõtjate mentorklubid jne	alates suvi 2026 regulaarselt
Projekti I etapi lõpetamine ja aruandluse koostamine	juuli - august 2026

Paralleelselt PEEK meetme raames projekti elluviimisega ning selle jätkutegevustena jätkab SA Utopia nr 9 Viscosa tervikkompleks (ca 6 ha maad, sh kinnistud Kalatehase, Lao, Tööstuse 19 ja Veehaarde, millel hooneid kokku mahus ca 10 000 m²) arendamist. Kompleks on kavandatud funktsioneerima sünergiat loova tervikuna ja täiendavad arendused toetavad Viscosa Kultuuritehase toimimist ja arengut. Eraldi hoonesse on kavas välja ehitada 500 pealtvaatajat mahutav kontserdi- ja sündmussaal, mis on suurim Hiiumaal ja unikaalne ka Lääne-Eestis (Saaremaal on vaid selles mahus publikut mahutav spordihoone, Läänemaal Haapsalus nõukogude perioodil moraalselt vananenud kultuurihoone), luua täiendava näituste- ja installatsioonide pinnad, renoveerida veetorn vaatetorniks ja näitusealaks-külastusobjektiks, rajada I etapis rajatavatele parklatele täiendavad parklad jne. Arendustööde teostamise ajaline perspektiiv on osaliselt 3 ja osaliselt 10 aastat. Eelläbirääkimised on peetud Eesti Meremuuseumiga, et järgmises arendustegevuste etapis tulevikus koostöös luua ja küllastajatele avada Viscosa loome- ja kultuuritehases mere temaatikale keskenduv ekspositsioon, kus fookuses eelkõige Hiiu madalad, allveearheoloogia.

4.4.4. Projekti sihtgrupid

Peamised sihtgrupid on järgnevad:

- Hiiumaa loomeettevõtjad ja loomeettevõtlusega alustada soovivad elanikud
- Hiiumaa ettevõtlushuvilised noored
- Loomeinimesed: kunstnikud, disainerid, muusikud, etenduskunstnikud, kultuurikorraldajad, digikultuuri valdkonna ettevõtjad ja viljelejad jne
- Hiiumaa elanikud (paranenud võimalused (loome)ettevõtlusega tegeleda, paranenud võimalused kultuuris osaleda ja kultuurist osa saada)
- Loomettevõtjad jm valdkonna skeenel tegutsevad organisatsioonid mujalt Eestist ja välisriikidest
- Kaugtöö tegijad, kes peavad või soovivad viibida mingil perioodil Hiiumaal
- Hiiumaad külastavad turistid ja päevakülastajad (ca 35 000 külastust aastas)
- Kultuuritarbijad elukaareüleselt, sh erivajadustega inimesed

4.4.5. Projekti tegevuste elluviimise mõju

Projekti esmane ja olulisim mõjupiirkond on Hiiumaa vald. Kaudselt avaldub positiivne mõju ka laiemalt Saarte DMO piirkonnale, seda eelkõige *Viscosa experience* ehk Viscosa Loomemajandus- ja kultuurikeskuse kultuuriprogrammi sündmuste kaudu, mis tugevdavad sihtkoha väärtuspakkumist ja seda aastaringiselt.

Projekti elluviimise vajadus tuleneb maakonna arengueelduste ja kitsaskohtade analüüsist ja Hiiumaa valla arengukavas määratletud eesmärkide saavutamiseks sekkumisvajadusest.

Projektis kavandatud arendus- ja investeringutegevused mõjutavad positiivselt Hiiumaa terviklikku ka tasakaalustatud arengut, sh järgmistes aspektides:

- 1) projekt hõlmab ja toetab erinevaid sektoreid: Loomemajandus koos mitmete alavaldkondadega (nt digitaalsed loomelahendused (mängud, film jne, muusika, teater, visuaalkunstid, kultuurikorraldus jne), turismimajandus (toitlustus- ja majtussektor, aktiivne puhkus, külastuskeskkond, külastusprogrammid jne);
- 2) projekt hõlmab erinevaid haldusterritooriume: projekti mõju on Hiiumaa ülene – mitmed tegevused, nt regulaarsündmusena toimuma hakkav kunstibiennaal hakkab toimuma mitmetes asupaikades Hiiumaal, biennaali idee on katta kogu Hiiumaa kaasaegse kunstiga, Viscosa Kultuuritehases toimuma hakkavad Hiiumaa noorte loomemajanduslaagrid hõlmavad maakonda tervikuna, projekti kasusaajaks on Hiiumaa üleselt turismisektor, luuakse residentuuride võrgustik Hiiumaal (Kõgessaare, Kärkla, Kõpu) jne
- 3) projekt integreerib mitut tüüpi sidusrühmi:
  - projekti oluliseks sidusorganisatsiooniks on Hiiumaa vald, mille võimekust toetada Hiiumaa elu- ja ettevõtluskeskkonna arengut maakonna arengustrateegia prioriteetsetes valdkondades projekt tugevdab ja võimestab;

- projekti sidusrühmadeks on Hiiumaa koolid ja huvi- ning noortekeskused, kellele avanevad projekti realiseerumisel mitmesugused koostöövõimalused oma eesmärkide täitmiseks ja paranevad selleks tingimused, sh tehniline baas Maker lab-ide, sündmusruumide ja sisuprogrammi kaudu;
- projekti sidusrühmadeks on ka Hiiumaa turismiettevõtjad ja turismiteenuste pakkujad, kuna Viscosa Kultuuritehases pakutav programm ja teenused suurendavad turistide külastusmotivatsiooni Hiiumaale reisimiseks ja sihtkohas viibimise aja pikendamiseks, mis omakorda toob lisanõudluse turismisektoris ja suurendab piirkonnas tehtavaid kulutusi turistide poolt.
- projekti sidusrühmaks on lai spekter loomeettevõtjaid ja loomevaldkonnas tegutsevaid organisatsioone ning inimesi, kelle huvi on saada osa või ka ise panustada Viscosa Kultuuritehase programmiloomes, saada kasu sünergilisest koostoimest ja ühisest mõttelisest loomeruumist, koosloomest.

4.4.6. Projekti tulenevus Hiiumaa valla arengukavast

Dokumendis „Hiiumaa valla arengukava 2035+“ on välja toodud, et üks valdkondlik eesmärk 2035+ on: Kõrgessaare Viscosa Kultuuritehase kompleksis on välja arendatud multifunktsionaalne külastus- ja tegevuskeskus erinevate tootmis- ja loomemajanduse, kultuuri, hariduse, teaduse, ning vaba aja tegevuste läbiviimiseks.

Viscosa Kultuuritehas aitaks mitmete loomemajanduse arengu ning kultuuri ning vaba aja valdkonna kitsaskohtade lahendamisele kaasa:

- Loob erinevaid koostööalgatusi
- Loob uudseid kultuurikontseptsioone ning -teenuseid
- Elavdab ettevõtlust (nt loomeettevõtluse sisutegevused, arendamine ning koostöötamiskeskus)
- Toetab noorte ettevõtlikkust, edendab mitteformaalset ettevõtlusharidust
- Panustab haridusse (nt noortele loomeettevõtluse laagrid, *MakersLab*)
- Aitab kaasa kohaliku regiooni turundamisele ning atraktiivsuse kasvatamisele
- Võimaldab sise- ning välituristidel saada osa kultuurisündmustest ka väljaspool suvehooaega ehk venitab suvehooaega pikemaks
- Kaasaegsed ruumid suuremate sündmuste läbiviimiseks (sh siseruumides, mis on eesti kliimat arvestades ülioluline)
- Hiiumaa-ülesed kultuurisündmused ühtsustavad erinevaid haldusterritooriume.

4.4.7. Projekti elluviimise riskid

Riski kirjeldus	Riski ilmnemise tõenäosus	Riski ilmnemise mõju	Riski maandamise meetmed
Seadusandlustest tulenevad muudatused (nt maksumuudatused), mis mõjutavad ettevõtete ja organisatsioonide käekäiku	Keskmine	Suur Võib tuua kaasa täiendavad investeeringuvajadused või seada teatavaid piiranguid ettevõtte tegutsemisele, tulude vähenemise ja kulude suurenemise võimalus.	Riski teadvustamine ja arvestamine prognoosides, pidev monitooring võrgustike ja valdkonna ühenduste/esindusorganisatsioonide kaudu kavandatavate valdkonda reguleerivate seadusaktide osas, kohanemismeetmete kasutuselevõtt, tegevuse optimeerimine, vajadusel ekspertide kaasamine.
Sisse ostetavate teenuste ja seadmete hindade tõus ning tarneraskused	Keskmine	Keskmine Projekti eelarve ja kulud suurenevad, vajadus täiendavaks omafinantseeringuks, ajakava muudatused.	Projekti ajakavas on planeeritud reservaeg, et projekti oleks võimalik lõpetada meetme maksimaalse võimaliku perioodi lõpuks. Valmisolek taotleja poolt panustada täiendavad finantsvahendid, milleks on olemas võimekus.
Projekti meeskonna ja organisatsiooni suutmatus kavandatud tegevused ellu viia	Madal	Suur Projekti tegevused hakkavad venima, võrgustike toimimine ja koostöö partneritega takistatud, tulemusi ei saavutata plaanide kohaselt	Kuigi projekti ellu viiv juhtpartner on noor organisatsioon, on selle loonud suurte kogemustega ja erinevate pädevustega isikud, kaasatud on olulisi partnereid, arendustegevuste kontseptsiooni, projekti plaani ja finantsanalüüsi koostamise faasis on kaasatud eksperte, Viscosa Kultuuritehase osade tegevuste osas on läbitud testperiood suvehooajagadel 2022. ja 2023. aastal
Tööjõu kriis	Madal	Keskmine Ei leia sobivat kvalifitseeritud tööjõudu, segab	Olemasoleva personali motiveerituna hoidmine, pidevalt teenindustippude ja valdkonna professionaalide sihtotsing, sh laialdaste võrgustike kaudu,

		organisatsiooni toimimist, teenuste osutamist	tööandja brändi arendamine, ise uue personali väljaõpetamine
Sihtgruppide ostujõu vähenemine	Madal	Keskmine Teenuste müügi mahud ei saavuta eesmärke	Loome- ja kultuuriettevõtluse valdkonna hea tundmine, pidev monitooring, paindlikkus, turundus ja müük on suunatud hea toimetuleku- ja kohanemisvõimega sihtgruppidele, ka välisriikidesse teatud teenuste osas (nt loomeresidentuur) Vajadusel kulude optimeerimine, hindade korrigeerimine.
Partnervõrgustikud ja koostöökokkulepped ei toimi	Keskmine	Suur Takistatud on projekti sisutegevuste elluviimine.	Koostöökokkulepped on sõlmitud vastastikustest huvidest ja ühisest visioonist lähtuvalt, tegevusplaanid on kooskõlastatud. Mõne partneri äralangemisel asendatakse osapool teisega või kaetakse valdkond/tegevus võrgustikusiseselt.
Üleilmne tervisekriis või regionaalne/üleilmne julgeolekukriis	Keskmine	Suur	Pidev monitooring ja läbimõeldud strateegia arendusplaanide külmutamiseks kriisi lahenemiseni.

5. Alternatiivide võrdluse kokkuvõte ja järeldused

Nelja analüüsis käsitletud maakondliku elu- ja ettevõtluskeskkonna arendusprojekti võrdlus on kokkuvõtlikult toodud alljärgnevas tabelis.

Hiiumaa sotsiaalmajandusliku arengu ja elukeskkonna arendamiseks on kümnekana aasta jooksul välja pakutud mõningaid arendusprojekte, mis on oma läbi töötatuse ja elluviimise ettevalmistatuse astmelt varieeruvad. Läänemere Teadmuskeskuse rajamine Kõrgessaarde oli hästi ette valmistatud, kuid pärast haldusreformi projektiga edasi ei tegeldud, juhtorganisatsiooni ei leidunud ja ka tänapäeval pole valmisolekut seda projekti edasi arendada. Käesolevas analüüsis välja toodud 4 alternatiivsele arendusprojektile täiendavalt on teada veel üks arendusprojekti idee – Kõrgessaare tehnopargi/tööstusala rajamine. Oli kavas rajada sadama piirkonda tööstusala, teostati detailplaneering, mis nägi ette 16 krunti

erinevas suuruses tööstushoonetele suuruses 150 – 3000 m². Haldusreformi järgselt jäi ka see projekt edasi arendamata.

Tähelepanuväärne on, et neli Hiiumaa ülese arendusprojekti (käesolevas alternatiivide analüüsis kolm, neile lisaks tehnopargi projekt) on kõik kavandatud Kõrgessaare piirkonda. Võib arvata, et see on osaliselt tingitud asjaolust, et piirkonnas oluline töoandja kalatehas läks pankrotti, mis avaldas piirkonnale olulist negatiivset mõju, mis on tuntav ka praegusel ajal.

Hiiumaa Arenduskeskuse poolt välja antavas majandusülevaates on toodud välja erinevad arengutsenaariumid. Arvestades globaalseid trende ja seatud kliimaeesmärke on aktuaalne stsenaarium, kus tulevikusuundade puhul on oluline keskkonnasäästlikkus, „jäävad uued tehnoloogiad ja lahendused Hiiumaa jaoks kalliks ja see avaldab negatiivset mõju olemasolevatele tööstusharudele – tööstusettevõtted hääbuvad, sest keskkonnasäästlikud lahendused tulevad kõne alla vaid suure tegevusmahu korral, mida Hiiumaal ei ole¹⁹.“

Riskina nähakse „plastiklastri kadumist ja süvenevaid keskkonnaprobleeme²⁰.“

Arvestades, et 2021. aasta andmete põhjal „Hiiumaa majanduse olulisemaks sektoriks on jätkuvalt plastitööstus, mille müügi käibe osatähtsus moodustas 2021. aastal kogu maakonna müügi käibest 26%.“²¹, on tegu riskiga monofunktsionaalsusele ja kõrgele majanduslikule ja tööhõive valdkonna haavatavusega probleemise ilmnenemise korral plastisektoris, mida võib arvestades üldiseid suundumusi ka eeldada. Keemia-, kummi- ja plastitööstuses oli 2021. aastal hõivatud enim töötajaid – 482, mis moodustab neljandiku erinevates sektorites hõivatutest kokku.

Seetõttu on Hiiumaal eriti oluline uute ettevõtlusvaldkondade arengu teotamine, sellesisuliste algatuste võimestamine.

Alljärgnevas tabelis on kokku võetud hinnangud neljale kaalutud alternatiivsele arendusprojektile olulisimate kriteeriumite lõikes.

	Biosfääri programmiala tugikeskus koos külastuskeskuse ja ekspositsiooniga	Läänemere Teadmuskeskus Kõrgessaares	Loomemajanduse- ja kultuuri arendamine hajutatult Hiiumaa erinevates paikades	Viscosa Kultuuritehase I etapp (Loomemajandus- ja Kultuuritehas)
Projekti kontseptsiooni läbitöötatus	keskmine	väga hea (kuid ei ole ajakohane,	nõrk	väga hea

¹⁹ Allikas: [Hiiumaa-majandusulevaade-2021.pdf \(hiiumaaarenduskeskus.ee\)](https://hiiumaaarenduskeskus.ee/Hiiumaa-majandusulevaade-2021.pdf)

²⁰ Allikas: [Hiiumaa-majandusulevaade-2021.pdf \(hiiumaaarenduskeskus.ee\)](https://hiiumaaarenduskeskus.ee/Hiiumaa-majandusulevaade-2021.pdf)

²¹ Allikas: [Hiiumaa-majandusulevaade-2021.pdf \(hiiumaaarenduskeskus.ee\)](https://hiiumaaarenduskeskus.ee/Hiiumaa-majandusulevaade-2021.pdf)

		vananenud andmed)		
Projekti elluviimise võimekus	nõrk	nõrk (aastal 2023)	nõrk	väga hea
Projekti ettevalmistatuse aste	keskmine	väga hea (kuid ei ole ajakohane)	nõrk	väga hea
Avaliku ja erasektori partnerlus	keskmine	keskmine	nõrk	väga hea
Sihtgruppide ja kasusaajate ulatus	keskmine	suur	keskmine	suur
Projekti tegevuste mõjupiirkond ja mõju avaldumise ulatus	keskmine - maakonnaülene ja osades lõikudes Eesti-ülene ning rahvusvaheline	keskmine - maakonnaülene ja osades lõikudes Eesti-ülene ning rahvusvaheline	keskmine - maakonnaülene	laiaulatuslik - maakonnaülene ja osades lõikudes Eesti-ülene ning rahvusvaheline
Tulenevus maakonna arengustrateegiast	otseselt Hiiu valla arengukavast 2035+ tulenev	tuleneb mõnes lõigus Hiiu valla arengukavast 2035+	otseselt Hiiu valla arengukavast 2035+ tulenev	otseselt Hiiu valla arengukavast 2035+ tulenev

Tuginedes alternatiivide analüüsi raames kasutada olnud andmetele ja dokumentidele, Hiiumaa arengukavale 2035+, statistilistele näitajatele ning avalikult kättesaadavale informatsioonile võib järeldada, et **Hiiumaa ettevõtlus- ja elukeskkonna arendamiseks on kaalutud alternatiividest ainuõige realiseerida PEEK meetme raames projekt „Viscosa Kultuuritehase I etapp (Loomemajandus- ja Kultuuritehas)“**, mis on kvaliteetselt ette valmistatud, mille realiseerimisel on oluliseks tugevuseks avaliku sektori ressurssidele lisanduv valitsusväliste organisatsioonid (SA ja MTÜ) panus ning eraettevõtete rahaline panus; projekti tulemusena saab tuge ja loodavad arenguhüppe eeldused loomemajandus- ja kultuuriettevõtluse sektor Hiiumaal, toetatud noorte mitteformaalne ettevõtlusharidus ja ettevõtlusalgatused ning kaudset olulist tuge saab Hiiumaale oluline turismisektor, projekt aitab kaasa Hiiumaa mainekujundusele, sihtkoha atraktiivsuse kasvule ja Hiiumaa rahvusvahelistumisele. Projekti ellu viivad organisatsioonid on võimekad ning loodud on tugev partnerite võrgustik, kus töötavad projektis olulisi valdkondi hästi tundvad oma ala professionaalid.

Kasutatud allikad

- Hiiumaa valla arengukava 2035+
- Hiiumaa majandusülevaade 2021
- Läänemere Teadmuskeskus Kõrgessaares Teostatavus-tasuvusanalüüs, 2012
- Biosfääriala külastus- ja hariduskeskus Viskoosa Kultuuritehases, 2022
- Hiiumaa valla kultuurivaldkonna arengukava 2022-2030
- Hiiumaa Arenduskeskuse koduleht
- Intervjuud (Marco Pärtel, Utopia nr 9 SA, Niels- Peter Rattiste, Hiiumaa valla Kõrgessaare osavalla vanem)
- Statistikaameti andmebaas